

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

EMİNE İŞINSU'NUN CANBAZ ROMANINDA
+{I} DURUM BİÇİMBİRİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Elanur ATEŞ

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Yakup SARIKAYA

KIRIKKALE – 2011

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

EMİNE İŞINSU'NUN CANBAZ ROMANINDA
+{I} DURUM BİÇİMBİRİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Elanur ATEŞ

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Yakup SARIKAYA

KIRIKKALE – 2011

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Elanur ATEŞ tarafından hazırlanan “Emine Işınsu'nun Canbaz Romanında +{I} Durum Biçimbirimi” adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oy birliği / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. İlhami SİĞİRCİ

Üye

Doç. Dr. Ahmet KARADOĞAN

Üye

Yrd. Doç. Dr. Yakup SARIKAYA

(Danışman)

KİŞİSEL KABUL

Yüksek Lisan tezi olarak hazırladığım “Emine Işınsu’nun Canbaz Romanında +{I} Durum Biçimbirimi” adlı çalışmamı, ilmî ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazdığımı ve faydalandığım eserlerin bibliyografyada gösterdiklerimden ibaret olduğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.

26.09. 2011

Elanur ATEŞ

ÖZET

Bu çalışmada Türkiye Türkçesindeki +{I} biçimbiriminin işlevleri, anlam kalıplaşmaları, tarihi gelişimi, bu biçimbirimden yola çıkarak çatı ve fiil istemi (valens) gibi konulara da değinilmiştir.

Çalışmada Türkiye Türkçesindeki +{I} durum biçimbirimi Türk Edebiyatının seçkin örneklerinden biri olan Emine Işinsu'nun "Canbaz" adlı romanından taranmıştır. Giriş bölümünde çeşitli gramerlerden hareketle +{I} durum biçimbirimi ele alınmıştır. Bunun yanında incelenen biçimbirimin tarihi gelişimine yer verilmiştir. I. bölümde +{I} durum biçimbiriminin işlevi ve anlamına yer verilmiştir. Bunun yanında +I biçimbiriminin dilbilimin alt alanlarından olan biçimbilim, anlambilim, sözdizimi alanlarıyla olan ilişkisine değinilmiştir. II. bölümde Canbaz romanındaki +{I} durum biçimbirimini içeren cümle örnekleri yer almıştır.

Sonuç bölümünde ise +{I} durum biçimbiriminin cümledeki anlamları, işlevleri, fiilin çatı ve istem konusu hakkında genel bir değerlendirme yapılmıştır.

ABSTRACT

In this study the function of case morphology, the diachronic constructions of the semantic forms and in this respect, the verb inflections and the verb agreement (valens) in Turkish language spoken in Turkey +(I) is dealt with.

+ {I} case study in Turkey Turkish morphology outstanding examples of Turkish literature is one of the Emine Işınsu "Canbaz" screened novel. In the introduction of various movement + {I} Case Form grammars are discussed. In addition, the historical development of morphology were examined. The first chapter + {I} status and function of the format section units that have been given. In addition, + I format the form fields of science department of linguistics, semantics, syntax, the relationship between areas mentioned. The second section + {I} form a unit of state Canbaz novel section contains examples of the sentence took place.

In the conclusion section, a general discussion is provided on the function and the meaning of the +(I) case morphology in sentences in relation to the verb agreement and its requirements.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	I
KİŞİSEL KABUL.....	II
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖN SÖZ.....	VI
0. GİRİŞ.....	1
1.+{B} DURUM BİÇİMBİRİMİNİN İŞLEV VE ANLAM YÖNÜ.....	5
2.İNCELEME.....	23
2.1.İşletimlik İşlevleri.....	23
2.2. Türetimlik İşlevleri.....	39
SONUÇ.....	49
KAYNAKLAR.....	52
ÖZ GEÇMİŞ.....	55

ÖN SÖZ

Türkiye Türkçesi üzerine yapılan çalışmalar genellikle geleneksel dilbilgisi ışığında gerçekleşirken son zamanlarda bu alanda dilbilimin etkisi görülmeye başlanmıştır. Geleneksel dilbilgisi daha çok kural koyuculuğu ile tanınırken dilbilim ise kuralları sorgulama yoluna gitmektedir. Aslında tam olarak dilbilim, dilin ne olduğuna, nasıl oluştuğuna, geliştiğine ve kullanımdaki durumlarına bakarak tasviri bir yaklaşım geliştirir.

Türkçede, kelime türetmeye yarayan yapım ekleri ve sözdizimi içerisinde çeşitli görevlere sahip olan çekim ekleri önemle üzerinde durulması gereken konulardan ikisidir. Çünkü sözcüğün bir yapı bir anlam boyutu olduğundan söz edilebilir. Sözdiziminde ise hem anlam hem de yapı boyutu birlikte yer almaktadır.

Bu çalışmada +{I} durum biçimbirimi yapı, anlam, sözdizimi yönlerinden incelenmiştir ve Emine Işınsu'nun Canbaz romanı içerisindeki +{I} durum biçimbirimli cümleler taranmıştır. Temel kaynak olarak Doç. Dr. Erdoğan Boz'un Türkiye Türkçesinde +{A} Durum Biçimbirimi adlı eseri kullanılmıştır.

Çalışmada sıra ile temel dilbilgisi yaklaşımı, dilbilim yaklaşımı, Emine Işınsu, Canbaz romanı ve bu roman üzerinden taranmış +{I} durum biçimbirimli cümleler yer almıştır. Sonuç bölümünde ise +{I} durum biçimbirimi ile ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmamda bilgi, tecrübe ve desteğini esirgemeyen hocam Yrd. Doç. Dr. Yakup SARIKAYA'ya, her zaman bana destek olan aileme ve hocalarıma teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

0. GİRİŞ

Türkiye Türkçesine ait durum biçimbirimleri üzerinde daha ziyade morfolojik çalışmalar yapılmıştır. Son yıllarda dilbilim alanındaki gelişmelerin etkisiyle çalışmalarda morfolojik özelliklerin yanı sıra semantik özelliklere de vurgu yapılmaya başlanmıştır. Durum biçimbirimleri ile ilişkili yapılan çalışmalarda şeklin yanında anlamın da etkisi günden güne merak unsuru olmuştur.

Bir ekin işlevini belirleyen bir başka durum da elbette ki o ekin, cümlelerdeki üstlendiği anlamıdır. Anlam bahsi doğrudan işlevi de etkilemektedir. Şöyle ki: Genel bakış açısı ile +I durum biçimbiriminin belirtme işlevinde olduğu söylenmektedir. Bu durum biçimbirimi, eklendiği sözcüğü belirgin hale getirme ve o sözcüğün fiil ile ilişkisini kurma işlevlerini üstlenmiştir. Korkmaz da bu konuyla ilgili olarak ad çekim ekleriyle kurulmuş kısaltma gruplarından bahseder. Bu gruptakilerin yükleme, yönelme, bulunma, çıkma ve vasıta durumu ekleriyle kurulmuş kısaltma gruplarından oluşan türler olduğunu belirtir. Çalışmasında yükleme grubu biçiminde olan kısaltma grubuna bir örnek vererek +I durum biçimbiriminin sadece belirtme görevinde kullanılmadığını gösterir:

‘Bu yılki kurultaya yüzü aşkın yabancı bilim adamı katılıyor.’ Bu cümlede bulunan ‘yüzü aşkın’ ifadesinde yer alan +I durum biçimbiriminin belirtme anlamında kullanılmadığı gözler önündedir. Bu bahsi geçen örnekte kalıplaşma ile artık ekin işletimlik değil, türetimlik özellik kazandığı görülür (Korkmaz, 2003: 359).

Bu durum sadece +I durum biçimbiriminde gözlenmemektedir. Zülfikar, bazı durum eklerinin de görevlerinin dışında kullanılarak yeni kelimeler oluşturduğunu belirtmektedir.

“Zaman bildiren –dı belirli geçmiş zaman eki imambayıldı, gecekondı, alındı (makbuz), girdi örneklerinde zaman görevinden kayarak yapım eki gibi kullanılmıştır. Bir örnek de durum eklerinden verelim. –dan (-tan), -da (-ta) durum ekleri bir çekim eki

iken samimi anlamında içten örneğinde bir yapım eki gibi yer almıştır. Yevmiye karşılığı olarak ileri sürülmüş ve bugün eskisini unutturacak kadar yaygınlaşmış olan gündelik kelimesinde bulunan –de eki de durum ekleri arasında yer alan bir çekim ekidir. Bu örneklerde kurala aykırı olmakla birlikte çekim eki üzerinden –lik yapım eki getirilmiştir. Bu tür örnekler arasında yüzde, gözde, payda, gibi başka kelimeler de vardır” (Zülfikar, 1991: 39).

Görüldüğü gibi durum ekleri sadece görev yönünden incelendiğinde bir yanının eksik kaldığı bir gerçektir. Sadece görevi dikkate alanlar ile hem görev hem de işlev mevzuunu birlikte ele alanlar arasında terim kargaşası da oluşmaktadır. Eklerin sadece görevlerine önem verenler, +I durum biçimbirimi için ‘belirtme’ ve ‘yükleme’ terimlerini kullanırken; anlam-görev birlikteliğini ön plana alanlar ise ‘+I durum biçimbirimi’ terimini tercih etmektedirler.

Boz, biçimbirim ile ad durum eklerinin aynı şekilde algılanmasının doğru olmadığını şu şekilde anlatır:

“Türkçe ad durumlarını, biçimbirimlerle karşılayan bir dildir. Çoğu araştırmada ad durumları ve bunları karşılayan biçimbirimler birlikte verilirler. Öyle ki ad durumlarıyla biçimbirimler birbirinden ayrılmaz bir bütün oluşturur. Pratikte bunun yararı olduğu kadar doğurduğu sakıncalar da vardır. Ör. +A durum biçimbirimi yönelme dışında, yükleme işlevinde de kullanılmaktadır. Belleğinde +A durum biçimbirimi yönelme durumuna koşullandırılmış birey, farklı işlevler karşısında şaşırıp kalmakta ya da bunları görmezlikten gelmektedir. Dolayısıyla iki kavramın belirgin çizgilerle birbirinden ayrılması gerekir. Ad durumu ile durum biçimbirimleri aynı şey değildir. Ad durumu bir dilbilgisi ulamı iken durum biçimbirimleri ise bu ulamı oluşturan görev öğeleridir” (Boz, 2007: 17).

Çalışmamızda hem görev hem de anlam açısından +I durum biçimbirimi ele alınacaktır. Bu nedenle terim olarak ‘+I durum biçimbirimi’ terimi, anlam ve görevi içine alarak daha kapsamlı niteliğe sahip olduğu için tercih edilmiştir ve bu terim, tezin başlığında da olduğu gibi yer almıştır.

Çalışmamızın içerisinde taranan eser, Emine Işınsu'nun "Canbaz" adlı romanıdır. Bu roman ve yaşayan yazarımız ile ilişkili olarak şu bilgilere yer vermek doğru olacaktır:

Emine Işınsu 17 Mayıs 1938'de Kars'ta doğmuştur. Cumhuriyet Döneminde tanınmış şair ve yazar Halide Nusret Zorlutuna ve Tümgeneral Aziz Vecihi Zorlutuna'nın kızıdır. İlkokulu Urfa, Sarıkamış ve Ankara'da okumuş; sonra TED Ankara Kolejinde mezun olmuştur. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde İngiliz Dili ve Edebiyatı, Felsefe bölümlerinde, bir süre de Orta Doğu Teknik Üniversitesi İşletme bölümünde ve Hukuk Fakültesinde okumuştur. İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünde okurken bir yarıyıl AFS bursu ile ABD'ye gitmiştir.

Kolej'in dergisinde yayımlanan bir şiir (İki Nokta, 1956) ile edebiyat dünyasına katılan Işınsu, yirmi üç yaşında iken (1961-63) yazdığı "Küçük Dünya" adlı romanı ile Turizm-Tanıtma Bakanlığı'nın roman mükâfatını kazanmıştır. "Kadın", "Hisar" gibi dergilerde yazı ve hikâyeleri neşredilmiş; Yeni İstanbul ve Sabah gazetelerinde fıkra yazarlığı yapmıştır. "Ayşe" adıyla annesi tarafından kurulan kadın dergisini, 1969'da "Töre" adıyla, 1981 yılına kadar fiilen idare etmiştir. Dergi, Türk toplumunun büyük çalkantılar geçirdiği bu devrede, Türk milliyetçiliğinin ciddi fikir organlarından biri olmuştur. Otobiyografik özellikler taşıyan Küçük Dünya ile, Malazgirt'in 900. yıl dönümü vesilesiyle yazılan "Ak Topraklar" hariç, diğer bütün romanlarının konusunu günümüz toplumundan ve Türkiye dışı Türklerin dramından çıkaran Işınsu, şiir diline yakın bir üslûpla ve tezli bir yapı ile yaşadığımız olayları romanlaştırmıştır.

"Bir Yürek Satıldı" adlı oyunu ile 1966'da TRT Mikrofonik Oyun yarışması Dram Dalı birinciliğini; "Ak Topraklar" ile 1971 Türk Edebiyatı Vakfı Orman Ödülü'nü; "Sancı" ile 1975 Türkiye Milli Kültür Vakfı Roman Ödülü'nü; "Canbaz" ile 1982 TYB Roman Ödülü'nü; Türk Dil Bayramı ve Yunus Emre'yi anma törenlerinde edebiyat dalında Karaman Türk Dili ödülünü "Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri" romanıyla kazanmıştır. Işınsu, fikrî ve edebî çalışmalarını günümüzde de sürdürmektedir.

Canbaz romanındaki asıl konu 1970'lerin politik çalkantılarıdır. Romanda üniversite öğrencileri ve işçi sendikacılarının düşünceleri ışığında politik yapı dile getirilmiştir. Roman, ana karakter olan Selen'in olayları anlatımı ile oluşmuştur. Selen'in annesi Gülnaz Atasoy ise bir sendikacıdır; ama yazar tarafından bu isim işini ciddiye alan, her daim işçileri düşünen bir yapıya büründürülmüştür. Diğer sendikacılar ise özellikle Selen'in amcası Atakan Atasoy tam zıt düşüncelere sahiptir.

Sevgi Selen, annesi ile İstanbul'da yaşarken Gazi Üniversitesini kazanıp Ankara'ya okumaya gitmiştir. Annesi onu Ankara Gaziosmanpaşa'da Sevim Gün'ün pansiyonuna yerleştirmiştir. Sevim Gün ise roman kurgusu içinde yazarın görünürde en çok özdeşleştiği figürdür. Kişilerin davranışlarını, onların çevreleriyle ve ruh halleriyle, en çok da çocukluk ve eğitim izlenimleriyle ilişki içinde görme eğilimi, romanın Sevim Abla figüründe olduğu gibi yazarında da vardır. Daha sonraki bölümlerde siyasi olaylara ve olay kişilerinin yaşadıklarına yer verilmiştir. Romanda sendikacılar olsun üniversite öğrencileri olsun hep iki kutupta ele alınmıştır.

Romanda denge sağlama aracı canbaz sopası ile ideolojiler arasında bir bağıntı kurulurken, hayatın tehlikesi ve insanın kendini kanıtlama güdüsü de ip ve canbaz sembolüğünde yer almıştır.

1. +{I} DURUM BİÇİMBİRİMİNİN İŞLEV ve ANLAM YÖNÜ

“+I durum biçimbirimi” konusu ele alınırken öncelikle biçimbilgisi, biçimbirim ve biçimbirim türleri (bağımlı biçimbirim, bağımsız biçimbirim) gibi terimlerin içeriğinin de incelenmesi gerekmektedir.

Demir ve Yılmaz hem biçimbirim hem de biçimbilgisi ile ilgili olarak şunları söyler:

“Dilde anlam taşıyan yapı ve ses açısından anlamlı daha küçük birimlere ayrılamayan öğelere biçim ve şekil denmektedir. Her iki terim de batı dillerinde yaygın olan ve zaman zaman Türkçe kaynaklarla da kullanılan morfem teriminin karşılığı olarak kullanılır. Bu tanıma göre tek bir kökten ibaret olan anlamlı kelimeler biçim olabileceği gibi köklere eklenerek onların anlamını değiştiren veya metnin içindeki diğer kelimelerle ilişkilerini gösteren eklerde birer biçimdir. Dilbiliminin biçimi inceleyen koluna biçimbilgisi (şekilbilgisi) denmektedir. Türkçe biçimler aynı zamanda sözdizimiyle de ilgili olduğu için modern çalışmalarda morfosentakstan, yani biçimsel sözdiziminden söz edilmektedir” (Demir-Yılmaz, 2006: 68-69).

Biçimbirimler kendi içerisinde bağımlı biçimbirim ve bağımsız biçimbirim olmak üzere iki gruba ayrılarak incelenir. Tek başlarına anlamları olan biçimbirimlere “bağımsız biçimbirimler”, tek başlarına anlamları olmayıp cümle içerisinde ya da eklendikleri kelimeler ile anlam kazananlar ise “bağımlı biçimbirimler”dir.

Aksan, (-İcİ), (-CE), (-EcEk),(-mEz), (-(y)En) gibi eklerin tek başlarına bir anlamı olmadığını; ancak bu eklerin dilde bir ya da birden çok işlevi olduğunu ifade etmektedir (Aksan, 2009: 166). +I durum biçimbirimi de aynı şekilde tek başına anlamı olmayan ve cümlede anlam kazanan bağımlı biçimbirim türündedir.

Uzun, durum eklerini bağımlı biçimbirim kategorisine almıştır ve şu şekilde bir açıklama getirmiştir:

“Dilde tek başlarına bulunmayan ama biçimbirim olduklarına dair belirli ölçüde sezgisellik taşıyan biçimlere, tek başlarına görünemediğinden **bağımlı biçimbirim** denir. Bu açıdan, bir biçimbirimin **bağımsız biçimbirim** olması için *ev, yavaş, kapı, güzel, akşam* gibi kök sözcükler olarak ve *evcil, yavaşça, kapıcı, gelin, güzellik, akşamleyin* gibi onlardan türemiş sözcükler olarak yalnız başına görünebilmesi gerekir.

Bağımlı biçimbirimlerin tek başına görünememesi deyince akla, aslında yalnızca kök sözcük özellikli biçimbirimler gelmez. Belirli bir tabanla bağlantı kurma zorunluluklarını düşününce, belki de bu işin tipik üyelerinin *ekler* olmasının gerektiğini anlarız, çünkü ekler için bağımlılık, karakteristik bir zorunluluktur. Ekler, doğaları gereği, her zaman eklenmiş olmak, yani bağımlı olmak zorundadır” (Uzun, 2006: 25).

Banguoğlu sözcükleri, “lugat kelimeleri” olarak karşılarken ekleri de “gramer kelimeleri” terimiyle karşılamaktadır. Biçimbilim alanını “yapılık” terimi ile ifade eden Banguoğlu, Türkçede her bir ekin bir yapılık olduğunu söylemektedir. Yapılık şeklinde görev yapan biçimler, tek başlarına kullanılmazlar ve belli şartlarda eklendikleri kelimelerde anlam kazanmaktadırlar (Banguoğlu, 2004: 145).

Her bir eki biçimbirim olarak adlandıran Üstünova, biçimbirimlerin görevsel işlev ve anlamsal işlev şeklinde iki işlevi olduğundan bahsetmektedir.

“Dil birimlerinin iki işlevi bulunmaktadır: Biri görevsel, biri anlamsal işlev. Geleneksel dil bilgisi daha çok biçime önem verdiği için dil incelemelerinde sıklıkla eklerin biçimsel işlevleri üzerinde durulur, anlamsal işlevleri pek ön plana çıkarılmaz. Yalnız türetme eklerinde kısmen anlamsal işlev vurgulanır. Oysa tüm dil birimleri, hem biçimsel hem anlamsal açıdan ele alınmalı, bulunduğu yerdeki iki işlevi de açıkça ortaya konmalıdır. Ancak o zaman dilin mantığı kavranacak, daha etkili ve yetkin bir Türkçeye ulaşılabilecektir. Eklerin sözlük anlamı olmayan ama görev anlamları olan dil birimleri olduğu, anlamsız dil birimleri olarak görülmemeleri gerektiği, sadece tek başlarına kullanıma çıkamayan bağımlı dil birimleri olduğu unutulmamalıdır. Görevsel işlev, söz dizimi düzlemiyle ilgiliyken anlamsal işlev, dilin anlam düzlemiyle ilgilidir” (Üstünova, 2008: 40).

Üstünova'nın da bahsettiği gibi geleneksel dilbilgisi sözcüklere biçim yönünden yaklaşırken dilbilim; sözcükleri biçimbilgisi, anlambilim, sözdizimi alanlarıyla ilişkilendirerek ele almaktadır. Bu yönden geleneksel dilbilgisi ile dilbilimin dile bakış açıları birbirinden farklıdır. Şimdi de bu konuya açıklık getirmeye çalışalım.

Kıran en genel tanımıyla dilbilimi, dil yetisini ve doğal dilleri bilimsel olarak inceleyen bilim dalı olarak tanımlamaktadır. Dil yetisi, insanın konuşan bir varlık olduğunu açıklamak amacıyla başvurulan bir kavramdır. İnsan topluluklarında bireyler konuşur, konuşma aygıtı ile üretilen ses dizgeleri aracılığıyla duygu ve düşünceler aktarılır. Duruma göre her birey, hem konuşucu hem de dinleyici olabilir. Kişiler kendilerine gönderilen ses dizimlerini algılar, yorumlar, yeniden üretir (Kıran, 2006: 44).

Dilbilimin doğuşu ve tarihi gelişimi ile ilgili Demir ve Yılmaz şunları söyler:

“Geleneksel dilbilgisinin biçim bilgisi ağırlıklı olmasına, kelime yapımı ve sınıflandırma ile uğraşmasına karşılık, yapısalcı incelemeler söz dizimini esas almışlar, cümlelerin üzerinde yoğunlaşmışlardır. Cümle öğeleri arasındaki bağlantılar, cümlelerin kuruluş özellikleri sözdizimi incelemelerinin odak noktasını oluşturur. Bu akımın Avrupa'daki öncüsü F. De Saussure, Amerika'da ki öncüsü ise L. Bloomfield'dir. Yapısalcı dilbilgisi 1950 den sonra, Chomsky'nin üretken-dönüşümlü dilbilgisi kuramı ile yeni boyutlar kazanmıştır. Chomsky (1995) daha sonra bunu sözdizimi yanında anlama da ağırlık veren bir biçimde geliştirmiştir.

1970'lerden sonra pragmatik ağırlıklı anlayışlar ve buna bağlı olarak da farklı düzlemler öne çıkmıştır. Kullanım özelliklerinden yola çıkan pragmatik, cümleyi aşarak cümleler arası ilişkilerle ilgilenir.

İşlevsel yaklaşım ise pragmatik etkisiyle gelişen ve 1980'li yıllardan başlayarak ağırlık kazanan bir dilbilgisi akımıdır. Buna göre dil kendi başına var olan bir olgu olmadığı için ancak konuşulduğu ortamla, onu konuşan ve dinleyenle birlikte ele

alınabilir. Bir bildirişim aracı, bir toplumsal davranış olan dil, dilsel işlevlerden yola çıkılarak işlev-biçim ilişkisi içinde incelenir” (Demir-Yılmaz, 2006: 30).

Dilbilimin genel bir tanımına ve tarihi gelişimine yer verdik. Şimdi de geleneksel dilbilgisi ile dilbilimin karşılaştırmasını yapalım.

Kıran, dilbilgisi kitaplarının okurlara bir dilin kullanımını yöneten kurallar konusunda bilgi verdiğini söyler:

“Dilbilgisi genellikle kuralcıdır; yani iyi bir kullanımı benimsetmeye çalışır ve dil yanlışlarını değişik yöntemlerle cezalandırır. Bu nedenle, dilbilgisi bir dilin tarihinde önemli rol oynar; ancak iyi kullanımın saptanması, gelişecek bir dilin doğal eğilimini geciktirir. İnsan dilinin belki de en büyük özelliği zaman içinde değişime uğramasıdır. Bir dilin değişmemesi için kullanılmaması gerekir.

Bu eğitsel yönelimin yanında, dilbilgisinin, daha başlangıcında tartışmaya açık bir özelliği vardır. Platon ve Aristo'nun yapıtlarından da anlaşıldığı gibi, dilbilgisi felsefesinin bir parçasıdır. Bütün Batı kültürü de eski Yunan düşüncesinin temelleri üzerine kurulmuştur. Tümce çözümlemesi ya da söylemin parçalarının araştırılması, düşüncenin işleyişi konusundaki araştırmalardan ayrı tutulamaz. Dilin düşüncüyü yansıttığı fikri birçok dilbilgisi anlayışının temelini oluşturur.

Dilbilim, on dokuzuncu yüzyılın sonunda, dilbilgisinden farklı olarak kendine özgü bir girişimi belirtmek için ortaya çıkmıştır. Dilbilimi dilbilgisine karşıt yapan özellik ya da özellikler nelerdir? Her şeyden önce, dilbilimin bilimsellik özelliği taşıdığını söyleyebiliriz. Bundan şunu anlamak gerekir: Dilbilgisi betimlediği dile eğitsel ya da felsefenin amaçlarıyla yaklaşırken, dilbilimin dillerin betimlemesini yapmaktan başka amacı yoktur” (Kıran, 2006: 47).

Adalı, dilbilimin başlangıcı olarak kabul edilen yapısalcı dilbilimi ile geleneksel dilbiliminin dili algılayış biçimlerinin farklı olduğuna değinmiştir. Saussure'e göre dil bir yapı ve dizgedir. Dilsel yapı birbirine bağımlı düzlemlerde yer alan öğelerden, bu

öğelerin karşılıklı ilişkilerinden, ilişkilerin ortaya çıkardığı değerlerden örülü karışık ve karmaşık bir bütündür. Her öge ancak bu bütün içinde bir değer kazanır. Hiçbirinin dilsel yapı dışında kendi başına bir değeri yoktur (Adalı, 1982: 178).

Biz de bu çalışmamızda +I durum biçimbirimi konusuna, dilbilim araştırmacıları gibi yaklaşarak bu ekin sadece işlevini değil, işlev ile birlikte anlam yönünü ele almaktayız.

Huber, cümleye göre +I durum biçimbirimli sözcüklerin hem anlamının hem de işlevinin değişebileceğini vurgulamaktadır ve farklı anlamları ifade etmek için çeşitli terimler kullanmaktadır. Bunlar: edici (iş bilerek, isteyerek yapan), etkilenen (işten etkilenen), deneyimci (bir oluştan duygusal ve algısal olarak etkilenen), konu (bir devinimde, bir oluştta yer alan ama etkilenmeyen), hedef (devinimin yönü üzerinde olan), kaynak (devinimin başlangıcında, çıkış yerinde bulunan), yer (iş, oluş, durumun gerçekleştiği konum, uzam), yararlanıcı (iş, oluş veya durumdan yararlanan), araç (işin, devinimin yapılmasına araç olan) (Huber, 2008: 181).

Bir cümlede özne olan sözcüğün anlamı, işi kendi iradesi ile yapan iken (edici) başka cümlede öznenin anlamı işin yapılmasına araç olan (araç) şeklinde değişebilir. Bu açıklamayla ilişkili olarak şu iki cümleyi ele alalım:

<u>Çocuk</u>	<u>kapıyı</u>	<u>açtı.</u>
Özne	nesne	yüklem

<u>Anahtar</u>	<u>kapıyı</u>	<u>açtı.</u>
Özne	nesne	yüklem

Cümlelerdeki öznelerin görevleri aynıdır; ama anlamları birbirlerinden farklıdır. Biri gerçekten kapıyı açma işini yapan çocuk, diğeri ise kapıyı açma işinde kullanılan anahtardır. Görüldüğü gibi Chomsky'nin kuramına göre yüzey yapıda (edim) aynı şekilde yer alan tümce derin yapıda (edinç) farklı anlamlar içerebilmektedir. Tümcenin derin yapısındaki işlevlerine “derindurumu” denmektedir. Örnek tümcelerdeki

derindurum işlevlerine bakılacak olursa “Ayşe” eden, “anahtar” ise araç durumundadır. Bu demektir ki örnek tümcelerın tümce öğeleri açısından sözdizimsel yapısı aynı da olsa, bu tümce öğelerinin anlam ve işlevleri farklıdır (Huber, 2008: 181).

Bahsi geçen örneklerde özne öğesi incelenmiştir; fakat konumuz gereği nesne öğesini de ele alarak +I durum biçimbirimli sözcüğün anlamının cümleye göre nasıl değişikliğe uğradığına bakalım:

Ali memleketi özlüyor.
özne nesne (konu) yüklem

Çocuk kuşu yaraladı.
özne nesne (etkilenen) yüklem

Bu iki cümleye bakıldığı zaman sözdizimi açısından “memleketi” ve “kuşu” sözcükleri nesne görevindedir; fakat birinci cümledeki “memleketi” sözcüğü herhangi bir durumdan etkilenmez ve sadece bir oluşta yer alır. İkinci cümledeki “kuşu” sözcüğü yapılan işten etkilenmektedir (Huber, 2008: 182).

İlk bakışta +I durum biçimbirimli sözcüklerin anlamlarının değişmesi olayının, eklendiği isimden kaynaklanabileceği düşünülse de asıl kaynağın fiil olabileceği kanısındayız. Çünkü her bir fiil kendisine bağlı olarak görev üstlenen nesnesine farklı anlamlar da yüklemektedir. Fiili baş öğe gibi değerlendirip diğer öğeleri ise, baş öğenin vermiş olduğu görevi yerine getiren, yine onun vermiş olduğu anlamları bünyelerinde taşımakla yükümlü olan yaverler gibi düşünmek doğru olacaktır.

Fiiller, cümledeki diğer sözcüklerin hangi eki alması gerektiğini belirler ve sözcükler de bu doğrultuda istenilen durum eklerini alırlar, buldukları cümlelerde hangi görevi üstleneceklerse o görevi yerine getirirler. Fiil cümlede ne isterse diğer öğeler onu yerine getirmekle yükümlüdür.

Korkmaz, durum eklerinin fiillerle bağlantısı konusunun bir başka deyişle ‘istem’ konusunun, gramerlerimizde eksik kaldığını vurgulamış ve bu duruma açıklık getirebilecek ifadelerde bulunmuştur:

“Bir cümlede yüklem gösterdiği oluş ve kılışı yapan veya o oluş ve kılışın içinde bulunan varlık ya da nesne, fiilin öznesi olduğundan, özne ile fiil arasındaki bağlantıda bir ad çekimi ekine ihtiyaç duyulmaz. Fiille doğrudan doğruya ilişkili olan zarflar da bir istisna oluşturur. Ancak bunların dışında kalan ve cümlenin yüklemi ile o cümlede yer alan öteki adlar arasındaki bağlantı, geçici görevler yüklenmiş olan ad çekimi ekleri ile sağlanabilir. Cümle içinde yalın ya da bir durum eki almış olarak kendisini fiille ilişkili duruma getiren ad, gramerimizde fiil tamlayıcısı diye adlandırılır. Fiil tamlayıcıları, adından da anlaşılacağı üzere, hem işlev hem de anlam bakımından fiili tamamlayan öğelerdir. Fiildeki anlam, ancak bu öğelerin kurduğu bağlantı biçimine göre şekillenir ve yönlenebilir. Batı dillerinde adlar ve fiiller arasındaki bağlantı genellikle preposition denilen ön eklerle sağlandığı hâlde, dilimizde bu bağlantıyı bazı çekim ekleri ile genişletilmiş tamlayıcı adlar yüklenmişlerdir”(Korkmaz, 2003: 780).

Görüldüğü gibi ad durum ekleri, genel anlamda fiil ile ismin arasındaki anlam ve işlev bağlantısını kurmaktadır. İsimlerin hangi ad durum ekini alacağını belirleyen de fiilin istemidir. Fiil hangi eki isterse o ek isme eklenir ve öğeler arasındaki bağlantıyı sağlar.

+I durum biçimbirimine bakılacak olursa, ad durum ekleri içinde yer alan bu bağımlı biçimbirim geçişlilik özelliği taşıyan fiiller ile kullanılmak durumundadır. Korkmaz, bu geçişlilik özelliği taşıyan fiillerin neler olduğunu birkaç örnekle göstermiştir: Gözün-ü yum-, kitab-ı oku-, bıçağ-ı bile-, sorun-u çöz- gibi örneklerde görüldüğü gibi geçişli fiiller nesne alabilir. Bu durumda isimlerin +I durum biçimbirimi alması fiil tarafından zorunlu kılınmıştır (Korkmaz, 2003: 781).

Ahmet Cevat Emre ise makalesinde istem konusuna değinmiş ve bu durumu bir cümle tahlili ile açıklamıştır:

“İstemın anlatılışı en az iki kavramın (terimin) yan yana söylenmesi, ya yazılması ile olur:

a) Kendisinden konuşulan (bahsolunan)

b) Konuşulanın ne olduğu, ya ne yaptığı

Örnekler:

1. Ali hasta, dediğimiz zaman, konuşulan: Ali, ne olduğu: hasta.

2. Çocuk yatıyor dediğimiz zaman da konuşulan: çocuk, ne yaptığı: yatıyor.

Gramerde bu anlatılışa cümle, konuşulan terime özne, öznenin ne olduğunu, ya da ne yaptığını bildiren terime yüklem denilir.

Birinci cümlede Ali: özne, hasta: yüklem; ikinci cümlede çocuk: özne, yatıyor: yüklem” (Emre, 1954: 112).

Emre makalesinin bir başka yerinde dilin kazanımı ve istem konusundan bahsetmiş ve bu ifadeleriyle Chomsky'nin kuramına benzer bir yapı sergilemiştir.

“Hepimiz, ilk çocukluk çağımızda, okuyup yazmasını öğrenmeden önce, yakın çevremizde konuşulan dili, hazır cümle parçaları olarak öğreniriz. Sonra da kitaplardan ve gitgide ilerleyen kültür öğrenimiyle birlikte, aralıksız, dil öğrenimimiz de ilerler.

Bunun neticesi olarak konuştuğumuz, ya yazı yazdığımız zaman kullandığımız kelimeler, sözlükte madde başı olan kelimeler gibi değildir; morfolojik şekiller kazanmıştır; mesela, ‘Sizi toplantıya çağırmağa geldim’ cümlesinde (siz, toplantı, çağırma, gelmek) kelimeleri morfolojik şekiller almış cümle parçaları olarak bulunmaktadır.

Konuşan, ya da yazan, kelimeleri sözlükten alıp bu şekillere kendi sokmaz; zihninde hazır bulur, o andaki (actual) istemine göre kullanır. Morfolojik şekli sıfır

kelimeler de kullanırız. O zaman dizim sırası cümle parçasının rolünü belirtir. Çevreler, bölgeler aynı kelime ve kelime şekillerini kullanmazlar; Türkçeyi en iyi bildiği kabul edilen ediplerin yazılarını model alarak, dilimizin dizimsel birliğini sağlamaya çalışırlar.

Kelimeler ve dizimsel şekilleri konuşanın (ve yazanın) o andaki istemine göre olur, psikolojik ve sosyal damgasını taşır. Gramer anlatış istemleriyle dizimsel şekiller arasındaki bu psikolojik ve sosyal münasebetleri araştırmalıdır” (Emre, 1954: 115).

Erdem, bu çalışmanın temel bahsi olan istem konusunu Türkmen Türkçesi ile Türkiye Türkçesindeki durumlarıyla ele almış ve fiilin kaç tane zorunlu öge, kaç tane seçimlik öge alabileceğine örneklerle göstermiştir:

“Bağlantılı dil bilgisinde, fiilleri, bunlara bağlı katılanların sayısına göre nitelendirme ve sınıflandırma ölçütü, istem (valence) olarak nitelendirilmektedir. Bir başka deyişle, istem, katılanlar da denilen; zorunlu veya isteğe bağlı sentagmatik tümleçlerin, belirli bir sayıda olmak üzere, belirli isimlerin, fiillerin tabii kapasitesi olarak ortaya çıkması şeklinde tarif edilebilir. İstem taşıyıcısı tarafından açılan boşlukların sayısı, onun sayı istemidir (numerical valence) ve boşluk dolduran tümleçlerin (complements) semantik ve morfosentaktik tipleri onun niteleyici istemini (qualitative valence) gösterir (Müller, 2000: 4).

Gör- algılama fiili, Türkmen Türkçesinde de Türkiye Türkçesindeki gibi geçişli bir fiildir. Yalın ve belirtme hal istemleriyle ‘görmek’ anlamında kullanılmaktadır. Ol indi öz yolunu görür. (TDS: 197) ‘ O şimdi kendi yolunu görüyor.’ cümlesinde ol sezici (sensor), öz yolunu ise sezilendir (phenomenon). Bu şekilde mental süreçte gör- algılama fiili, yalın ve belirtme hal istemiyle doldurularak ‘görmek’ anlamında kullanılmış olmaktadır. Bu fiil, Men Atanı şehirde gördüm. (TDS: 197) ‘Ben Ata’yı şehirde gördüm.’ cümlesinde olduğu gibi, yalın ve belirtme hal istemlerine yer zarfı da eklenerek, ‘rastlamak’ anlamında bir hareket fiili de olabilmektedir” (Erdem, 2004: 941-943).

Yukarıda bahsedildiği üzere Huber'in anlamları değerlendirmek için edici, etkilenen, konu, yararlanıcı gibi terimleri kullanması ile Uzun'un "rol" terimi ile karşıladığı durum eşdeğerdir. Fiil, diğer sözcüklere anlamsal olarak çeşitli roller yüklemektedir. Bir sözcüğe edici rolünü yükleyen de yararlanıcı rolünü yükleyen de yine fiildir. Bu boyut, fiilin diğer sözcüklere çeşitli anlamlar yüklediği boyuttur. Bir de aynı fiilin sözcüklere görevler yüklediği boyutu vardır. Bu durum da fiilin istemi ile açıklanabilir. Daha önce de değindiğimiz gibi fiilin istemi, sözcüklerin hangi durum ekini alması gerektiğini ifade eden durumdur.

Uzun, rol kuramı hakkında makalesinde şu ifadelere yer vermiştir:

"Rol Kuramının merkezi birimi üyedir. Her yüklem, yüklemcil öge ile onun eylemcisini, yerini, konusunu... vb. gösteren üyelerden oluşur. Böylece aşağıdaki tümcede yüklemcil olan kesmek eyleminin iki üyesi bulunmaktadır: Ali ve ağaç.

- (12) a. Ali ağacı kesti
b. kes- (Ali, ağaç)

Eylem ile üyeleri arasında bir "varoluş" bağlantısı bulunmaktadır. Bir eylem, kaç üye gerektirdiğini kendisi belirler. Yani bu aşamada üyeler ayrıca belirginleşir.

Bu üye yapısı, 'kesmek'in bir E(ylem) olduğunu ve iki üye gerektirdiğini söyler. Bu bilgi, (12a)'daki tümcenin dilbilgisel oluşu uyumludur: Her iki üye konumu uygun ad öbeklerinin eylemle bağlantıları anlamsal olarak farklıdır. Üyelerden biri 'kesici' yorumu alırken diğeri 'kesilen' olarak yorumlanacaktır. Her ikisinin birden kesici veya kesilen; olmadı, ağacın kesici, Ali'nin kesilen olarak yorumlanması da mümkün değildir. O halde eylem, bir üye yapısı taşıırken, bu yapının üyelerine de 'kesici', 'kesilen' gibi çeşitli 'rol'ler yüklemektedir" (Uzun, 1997: 9).

Rol kuramı genel olarak, sözlükçedeki anlambilimsel bilgilerin belirginleşmesi ve bunların sözdizimsel yapılara yansıtılmasına dair düzenlemeleri içermektedir (Uzun, 2000: 97). Kullanım sırasında bağlam içerisinde değer kazanabilecek sözcük,

sözlükçeden seçilmektedir. Seçilen sözcük öncelikle fiille ilişkisini anlam ve işlev yönünden kurmaktadır. Sonra belirli bir sıra dahilinde dizine girerek çekime uğratılmaktadır. Bu şekilde oluşan yapı, artık bildirişime hazır hale gelmiştir. Yani cümlenin oluşmasını sağlayan temel öge fiildir.

Cümlenin yanı sıra bir öbeğin oluşmasında isimler de etkin rol oynayabilmektedir. Fiil cümleyi kurarken isim olan sözcük öbek yapısını kurmaktadır. Huber, bu bağlamda belli sözcüklerin yönetici olduğunu ve onlara bağlı diğer sözcüklerin de onlara göre şekillendiğini şöyle ifade eder:

“Sözcükler tümce içinde önder konumundaki bir sözcüğün çevresinde öbeleşmiş bir biçimde bir işlev üstlenmiş durumdadır. İşte baş konumundaki bir sözcüğün çevresinde kümelenen sözcüklerin hepsine öbek denir. Her dilde tümcelerin ad öbeği ve eylem öbeği olmak üzere iki öbekten oluştuğu düşünülmektedir. Başını adların oluşturduğu öbeklere ad öbeği, başını eylemlerin oluşturduğu öbeklere de eylem öbeği denir” (Huber, 2008: 231).

Fiillerin sözcüklere yükledikleri roller seçilirken bağlam içerisindeki uyuma dikkat edilmektedir. Yani sözcüklerin gelişigüzel bir ek alması ve bağlamın dışında bir anlam taşıması söz konusu değildir. Bu açıdan bakıldığında dilbilimin bir alt dalı olan anlambilim, edimbilim içerisinde önemli yere sahiptir. Çünkü bildirişim sırasında iletişimi sağlayan temel öge şüphesiz ki anlam unsurudur.

Kocaman, dilde bağlam konusunun önemine değinirken, bazı kelimelerin tek başlarına anlamları olduğunu, bazılarının ise daha çok cümle içerisinde anlam kazandığını vurgulamaktadır:

“Bağlam konusunda temel sorun anlam bulanıklığı olgusunu ortadan kaldırmaktır. Aslında ‘beyaz, sözlük, ekmek, masa’ gibi sözcüklerin bağlam dışında da anlamları olduğunu kabul etmek gerekir. Öyle olmasa sözlük düzenlemek olanağı bulunmazdı. Ne var ki büyük sözlüklerin kullanımı, örneklemeleri bağlamın vazgeçilmezliğini kanıtlamaktadır. Gerçekten ‘olmak, yapmak’ gibi genel sözcüklerle

‘düzenlemek, yadsımak’ gibi soyut sözcüklerin anlamları bağlamdan ayrı tutularak anlaşılabilir. Bunun gibi işlevsel ağırlığı önemli olan adılların bağlam dışında anlaşılabilirliği hemen hemen olanaksızdır. ‘Onu gördüm, birileri geldi, ötekini istiyorum’ tümcelerindeki adılların kendi başlarına neyi anlattıklarını belirlemek kolay olmasa gerektir. Öte yandan konuşma dilinde ve yazı dilinde sıkça rastlanan kesik tümcelerin anlamları ancak bağlamda belirlenebilir”(Kocaman, 1979: 399-400).

Akerson ise bağlam konusunu göstergebilim dalını ele alarak seslerin sözcükleri, sözcüklerin cümleleri oluşturduğunu vurgulamış ve sözcüklerin ancak cümleler içerisinde anlam kazandığını belirtmiştir. kazanılmaktadır. Sözcükler de çoğu zaman bir metin içerisinde bulunurlar ve başka sözcüklerle çevrilidirler. Bu çevrelenmiş bütün yapılar “sözcelem” adı verilmektedir. Metinler de rastgele kurulmazlar. Çoğu zaman türlerine uygun çeşitli kurgusal yapılar bürünürler. Örneğin bir haber metninin kurgusu ile bir kısa öykünün kurgusu ister istemez farklı olacaktır. Üstelik bu kurgusal özellikler de dönemden döneme, kültürden kültüre değişiklik gösterebilmektedir (Akerson, 2005: 128-129).

Bir cümlenin anlamını ortaya koymak için sadece o cümlenin anlamına bağlı kalmak yetmez. Cümle anlamının yanında, cümleler üstü bir yapı içerisinde incelenmeli ve bağlam içinde değerlendirilmelidir. İncelediğimiz “Canbaz” romanına bakıldığında, romanda siyasi yapı anlatıldığı için bu bağlama yönelik cümleler sarf edilmiştir. Anlam verilirken bu durumun dikkate alınması gerekmektedir.

Tümce anlambilimi, tümcenin bilgi yüküne ilişkin çalışmalar da yapmaktadır. Örneğin aynı olguyu dile getiren tümcelerin anlam ve işlevlerini ayırmaktadır:

- (1) Kitap çok sattı.
- (2) Kitap çok satıldı.
- (3) Kitabı çok sattılar.
- (4) Birileri kitabı çok sattı.
- (5) Ayşe kitabı çok sattı.

Yukarıdaki cümlelere bakıldığında biçim olarak birbirinden farklı olsalar dahi anlam olarak “kitabın çok satıldığı” olgusuna işaret etmektedirler. Bu duruma tümcenin olgusal anlamı dersek, örnek tümceler olgusal olarak eşanımlıdır; ama aralarında çok önemli ayrılıklar vardır: (1) tümcesinde edici yok edilmiştir. (2)’de bir edicinin olduğu sezdirilmektedir. Bundan sonraki tümcelerde edici vardır, ama edicinin belirsizliği – belirliliği açısından büyük ayrılıklar görülmektedir. (3)’te edicinin belirsizliği dile getirilmezken, (4)’te belirsizlik bir adıyla gösterilmiştir. (5)’te edici açık seçik belirlenmiştir (Huber, 2008: 182).

Çalışmamızda anlam ile birlikte işlev (görev) üzerinde de duracağımızdan sözdizimi konusunu da ele almak doğru olacaktır. Bağlam konusunda dile getirdiğimiz gibi, bir cümlede yer alan sözcüklere o cümlenin yapısına uygun çeşitli anlamlar yüklenmektedir. Yine sözdizimi içerisinde aynı sözcükler çeşitli görevlerle de donatılmışlardır. Bu görevler sözdizimi alanının inceleme konularıdır. Tek başına sıfat olarak bilinen bir sözcük sözdizimi içerisinde yer tamlayıcısı ya da nesne görevini üstlenebilir. İşte bu durum +I durum biçimbirimini almış sözcüklerin nesne görevinde olduğunu belirtmektedir. Cümlede nesne, kimsenin, dolayısıyla yüklemle etkilendiği kişiyi veya şeyi temsil eden kelimelerdir. Nesne, cümlenin üçüncü üyesi sayılmaktadır. Ancak nesne öncekiler gibi her cümlenin tabii üyesi değildir. Bir varlık üzerinde etkisi olan fiiller olduğu gibi bu durumda olmayan fiiller de bulunduğu için (geçişli ve geçişsiz fiiller) geçişsiz fiiller yüklem olduklarında fiil cümlesi nesne alamaz. Adlar cümlede kimi ve kim halleriyle nesne olmaktadır. Bunlardan birincisi yüklemle belli bir kişiyi veya şeyi etkilediğini göstermektedir ve belirli nesne adını almaktadır. İkincisi ise yüklemle belirtilmemiş bir kişiyi veya şeyi etkilediğini anlatmaktadır ve belirsiz nesne adıyla anılmaktadır (Banguoğlu, 2004: 527).

Karahan eserinde, nesnenin özelliklerine değinmiştir. Bu özellikler; nesnenin fiile eksiz ya da yükleme hali ile bağlandığı, eksiz bağlanan yapıların yüklemle sıkı bir ilişki içerisinde olurken bu durumun yükleme hali alan yapılarda pek de kuvvetli olmadığı, isim cümlesinin nesne alamayacağı ve nesnenin cümleler arasında ortak olarak kullanılabileceğidir.

Emre, nesne konusuna Şu Şekilde bir açıklama getirmiştir:

“Geçişli fiillerin anlamı özne ile tanımlı olmaz: yedim diyen kimse ne yediğini de söylemelidir; ekmek, et, yemiŐ yedim gibi. YenmiŐ olan Şeylerin isimleri cümlede fiilin nesne tümleci olur.

YenmiŐ olan Őeyler dinleyence belirli olursa söyleyen onların isimlerini –i belgisiyle bknler: dolaptaki ekmeği (eti, yemiŐi) ben yedim diye haber verir. İŞte tümlecini bu bükünlü Şekline belirli nesne denilir.

Belirli nesne tümlecini en eski kaynaklarımızda belgisi (-i)g’tir. Pek az Uygur yazmasında –(e)g Őeklini de göstermektedir: evig <<evi>>, tenrig <<tanrıyı>>, altunug <<altını>>, sg <<askeri>>, temireg <<demiri>> vb. Zamirlerde –(n)i/-ni Őeklini alırdı: beni/mini, seni/sini, anı <<onu>>, bunı/munı <<bunu>>, bizni, sizni, olarnı, bularnı. – Bugün dahi birçok diyalektlerde bu belginin isimlerde ve isimlerde –ni Şekli kalmıştır. Bizim ise en eski yazmalarımızda bile ancak –(y)i Őekliyle görülmektedir” (Emre, 1945: 288-289).

Ediskun nesneyi, fiil cümle veya cmleciklerinden, öznenin eyleminden yani bağımsız temel ya da yan yargıların sonuçlarından etkilenen kelimeler olarak tanımlamıŐtır (Ediskun, 1993: 349).

Sözdizimi içerisinde bir szcĞin nesne olabilmesi için +I durum biçimbirimi alması gerekir ve her fiil, nesne almak zorunda değildir; fakat geçişli fiiller nesne almak zorundadır. EĞer geçişli bir fiil nesne almazsa o fiilin kurmuŐ olduğu tümce bozuk olarak kabul edilir. Örneğin al- fiili zorunlu olarak alan kişi ve alınan Şeyi belirtmek durumundadır. Bu fiille ilişkili kurulan tümcede nesne olmalıdır. Başka bir deyişle +I durum biçimbirimi alması zorunlu kılınan bir sözcük o cümlede bulunmalıdır; fakat git-fiili için giden kiŐinin belirtilmesi cümlenin düzgün olması için yeterli olacaktır.

Boz, belirli ve belirsiz nesne yapıları üzerinde dururken belirli nesne yapısı için geleneksel dilbilgisine göre herhangi bir biçimsel biçimbirim almış nesne öğesi ifadesini

kullanmıştır. Türkiye Türkçesinde bu biçimbirim, +I durum biçimbirimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu biçimbirimin işlevi nesne yapmak değil, nesneyi belirlemektir. Kimi dilcilerin kabul ettikleri gibi bu biçimbirimler, yükleme durum biçimbirimleri değildir (Boz, 2008: 237).

+I durum biçimbiriminin nesne yapmadığı için yükleme hâli şeklinde adlandırılması, hem durum ekinin hem de yükleme hâli ekinin karıştırıldığı anlamına gelmektedir. Bu iki ek aslında birbirinden farklı eklerdir.

Grönbech, yükleme hâli ile nesne hâlini ayırmanın gerekliliğine şöyle vurgu yapar:

“Yükleme hâlinin fonksiyonuna gelince, bunu sadece nesne hâli olarak tarif etmemek gerekir. Fonksiyonu sadece bir görüş açısı ile özetlenebilir: Yükleme hâli, iş ve oluşla ilgili belirli mekân ve fonksiyon münasebetine girmeksizin kendisini takip eden fiil içinde eritilmeleri gerekmeyen adlara gelen şekillerdir. Yükleme hâlinin fonksiyonu icabı, iş ve oluşun gayesi ve fonksiyonuyla ilgili olarak kullanılması, diğer bir keyfiyettir.

Yükleme hâli, o hâlde, belirli kavram kategorilerinin taşıyıcısı değil, addan önce gelen ilgi hâlinde olduğu gibi, ad ve fiil arasında sağlam bir bağlantı meydana gelmesini önleyen bir kelime ayırıcısıdır. Böylece ilgi hâli, adlar arasındaki belirli bir beraberlik türünü içerdiğinden, bazı hâllerde yükleme hâli adının önünde de kullanıma girer.

O hâlde yükleme hâlinin kullanılışı, daima kelimelerin yeri ile ilgili bağlam içinde incelenmelidir. Bir yükleme hâlinin mânâsı tespit edilirken, daima bütün bağlam bilinmelidir. Yükleme hâli ile ifade edilen kavram kategorilerinin sıralanması, ki gramerlerin çoğu bununla yetinirler, asla gerçek karakterini tanımaya yetmez” (Grönbech, 1995: 127-128).

Boz ise yükleme ve belirtme durumunun birbiri ile karıştığını şöyle ifade eder:

“Birçok dilbilimci adın yükleme durumu yerine belirtme durumu terimini kullanmaktadır. Geleneksel dilbilgisinde nesne türlerinin belirli ve belirsiz olarak belirlenmiş olması bunda çok etkilidir. Öncelikle yükleme ve belirtmenin ayrı ayrı kavramlar olduğunun bilinmesi gerekiyor. Nesne, tümcede eylemin etkisinde kalan ögedir. Bunun belirtili veya belirtisiz olma durumu ise bağlamdaki kişilerce bilinen bir varlık üzerinde konuşuluyorsa nesne belirtme biçimbirimi alır, aksi durumda almaz. Belirsiz nesne yalnızca bir türü değil, bunun yanında belirsiz bir kişiyi veya varlığı gösterir” (Boz, 2007: 54).

+I durum biçimbirimini Banguoğlu, “kimi hali” terimi ile karşılamış ve bu biçimbirimin cümle içerisindeki görevlerini belirtmiştir. Kimi hali, cümledeki bir sözcüğü nesne yaptığında, o nesne belirli nesne adını almaktadır (Banguoğlu 2004: 327). Belirli nesnenin geçişli fiilden doğrudan doğruya etkilenme durumu vardır. Bazı örneklerde ise bu etkilenme itibari olabilir. Düşün- fiili ele alınır, “bir şeyi düşün-” şeklinde nesneye ihtiyacı olan bu fiil, düşünülen o şeyi itibari olarak etkilemektedir. Anlamına bakıldığında “gelmeyi düşün-” yapısındaki +I durum biçimbirimi almış sözcük, fiilden bizzat etkilenmez. Sadece bu yapı için “konu” anlamını üstlenmiştir.

Korkmaz, yükleme durumunu geçişli fiil taşıyan bir cümlede, fiilin etkisi altında kalan adın içinde bulunduğu durum olarak ifade etmektedir. Yani addan fiile değil, fiilden ada doğru bir etki, bir yükleme ve bir bağlantı söz konusudur. Bu durumdaki ad, yüklem bildirdiği ve öznenin yaptığı işten etkilendiği için cümlede nesne görevindedir. Dolayısıyla bir belirtme işlevi yüklenmiştir (Korkmaz, 2003: 277).

Ergin, “çekim eki” veya “işletme eki” terimleriyle karşıladığı durum eklerini, kelime kök ve gövdesine işleklik veren eklerdir, şeklinde tanımlamaktadır. Kök ve gövdeler tek başlarına sadece tek nesnelere ve mücerret hareketleri ifade etmektedir. Nesnelere ve hareketlerin çeşitli durumlarını, bağlantılarını, münasebetlerini ifade etmek için kök ve gövdeler çeşitli şekillere girmek zorundadırlar. Kelimeden büyük dil birlikleri olan kelime grupları ve cümlelerin yapısı ise esas itibariyle çekim ekleri üzerine kurulmaktadır. Bütün cümlelerde örgüyü meydana getiren, kelime grubu veya cümleyi ayakta tutan şey çekim ekleridir (Ergin, 1986: 125).

Çekim ekleri içerisinde değerlendirilmesi gereken +I durum biçimbiriminin görevi, cümleler içerisindeki sözcükleri birbirine bağlayıp hem anlamsal hem de işlevsel olarak örgü oluşturmaktır. Cümleye ve bağlama göre +I durum biçimbiriminin eklenmiş olduğu sözcüğün anlam ve görevi değişmektedir.

Türkiye Türkçesinde +I durum biçimbiriminin tarihi gelişimini incelemenin anlam çözümlemelerine ışık tutacağı düşünülmüştür. Bu düşünceden hareketle bahsi geçen biçimbirimin öncelikle yıllar içerisindeki seyri incelenmelidir.

Gabain yükleme hali terimi ile karşıladığı +I biçimbiriminin Eski Türkçede +g, +nI biçiminde olduğunu ifade etmiştir. Örnek olarak da ada+g, ıgaç+ag, ayalar+nı sözcüklerini vermiştir (Gabain, 2007: 64).

Ergin akuzatif ekleri diye karşıladığı +I biçimbiriminin tarihi gelişimi ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

“Eski Türkçede başlangıçta isimlerden sonra –g; iyelik ekli kelimelerden sonra –n; zamirlerden sonra –nı, -ni olmak üzere üç türlü akuzatif eki kullanılırdı. İsimlerden sonra kullanılan –g akuzatif eki konsonantla biten isimlerde önüne gelen yardımcı vokali sonradan kendi bünyesine alarak –ıg, -ig, -ug, -üg şekline geçmiştir. Batı Türkçesine gelince, sonundaki –g sesleri düştüğü için isimlerden sonra gelen akuzatif eki –ı, -i şekline geçmiş ve aynı zamanda sahasını genişleterek iyelik eklerinden ve zamirlerden sonra da kullanılmaya başlamış, böylece umumi akuzatif eki olma yoluna girmiştir.

İyelik eklerinden sonra gelen –n akuzatif eki de Batı Türkçesinde son zamanlara kadar yaşamış, Osmanlıcada ve bilhassa Eski Anadolu Türkçesinde geniş ölçüde kullanılmıştır: gözi-n (açdı), saçı-n (çözdü), eli-n (öpdi), yakası-n (yırtıdı), misallerinde olduğu gibi –nı, -ni akuzatif eki ise Batı Türkçesinin Azeri sahasında büyük bir kısmında bugün vokalle biten isimlerin akuzatif eki hâline gelmiştir. Fakat Azeri sahası

dışında bu ek Batı Türkçesinde kullanım sahasını iyice daraltmış ve yalnız işaret zamirlerinin tekliklerinde kalmıştır” (Ergin, 1986: 232).

Buran, hal eklerinin zaman içerisinde birbirleriyle yer değiştirdiklerini de şu şekilde ifade eder:

“Bazı ekler zaman içinde kullanım bakımından bir değişime uğrayabilmektedirler. Özellikle Anadolu ağızlarında görülen, datif-akkuzatif, akkuzatif-datif ile lokatif-ablatif ile ablatif-lokatif yer değiştirmelerini, Eski Türkçedeki kullanım biçimleriyle izah etmek kısmen mümkündür. Buna ilave olarak, zaman içinde fiillerde meydana gelen rejim değişimleri (geçişli fiillerin geçişsiz, geçişsiz fiillerin de geçişli hale gelmesi) ile bazı fiillerin ismi iki halde de kabul etmeleri, bu değişimde önemli bir rol oynamaktadır.

Beni ağlan beni kim gelmez öliceek

Beni ağla- ifadesi bugün bana ağla- biçiminde kullanılmaktadır. Ayrıca: Beni çağır-/ bana çağır-, seni beğen-/sana beğen-, seni vur-/sana vur-... vb. kullanımlarda bu ikiliği ve rejim değişimini görmek mümkündür” (Buran, 1999: 270).

Görüldüğü gibi günümüzde +I durum biçimbirimi şeklinde kullanılan bu ekin eski dönemlerde +g, +n, iyelik ve zamirden sonra +nI biçiminde olduğu gözlemlenir. Yine zamanla bazı fiillerin geçişlilik geçişsizlik özelliklerinin değişmesiyle yanlarına aldıkları nesnelere farklı durum eklerini yükledikleri görülmektedir.

2. İNCELEME

Bu bölümde, Canbaz romanından taranan örneklerden hareketle belirtme durumu işlev ve görev yönünden ele alınmıştır. İncelediğimiz örneklerden yola çıkılarak +I durum biçimbiriminin tasnifi yapılmıştır.

2.1. İşletimlik İşlevleri

Bilindiği gibi işletme eklerinin temel görevi cümle içerisindeki öğelerin bağlantısını sağlamaktır. Bu durum Boz'un eserinde şu şekilde ifade edilmiştir:

“İşletimlikler, tümcede sözcüksel biçimbirimler ve bağımsız dilbilgisel biçimbirimler arasındaki sözdizimsel ilişkiyi sağlarlar. Daha açıkçası sözcük öbekleriyle tümce öğeleri arasındaki ilişkiyi kurarlar. Görevli bir birim olan dilbilgisel biçimbirimlerin tek başlarına hiçbir anlamları yoktur. Anlamları görev yaptıkları öğelerle kurdukları ilişkiler sırasında çıkar. Bu anlam da yalnızca o biçimbirime ait değildir, ortamın yani yapının yüklediği bir anlamdır. İşletimliklerin kazandırdığı anlamlar, türetimliklerde olduğu gibi yeni bir sözcük türetmek şeklinde değildir” (Boz, 2007: 25).

Bir ekin işletimlik işlevi cümlede sözcükler arası bağlantıyı kurmaktır. Bu oluşturulması gereken bağlantı fiilin özelliği ile ilişkilidir. Fiil, baş öge olarak değerlendirilir ve cümle içerisindeki diğer öğelere belirli anlamlar ve görevler yükler. +I durum biçimbirimi alan sözcük anlam olarak belirgin hale gelmiş olmaktadır.

“Ayakta, uzun kızıl-kahve saçlarını eline doluyordu.” (s. 21)

“Sanırım bulunduğu bütün odaları ısıtır.” (s. 26)

“Böylece beş yıldan beri Mehmet, baharları gelip bahçeyi düzenler.” (s. 87)

“Hiç düşünmeden cevapladım hepsini.” (s. 225)

“TRT üç aşağı beş yukarı aynı şeyleri tekrarlıyordu.”(s. 248)

“Şu oğlanı kaldır masanın başından.”(s. 251)

“Bir sonraki hafta yine kalabalık bir dinleyici kitlesine hitap ediyor, konferansını tamamlıyor.”(s. 254)

“İstanbullu gençler, soğuk, sessiz ve dikkatle izliyorlar kavgayı.”(s. 262)

“Elleri, silahının kabzasını daha bir sıkıyor.”(s. 268)

“Oyalanmak için ayakkabılarını boyatıyor ve birden görüyor onları.”(s. 277)

“Birini sabahın erken saatinde, diğer ikisini gece karanlığında yakalıyor. Üçünü de kıyasıya dövüyor.”(s. 281)

“Ha yeni yaptığım resimleri gördün mü?”(s. 295)

“Vehbi kadehini kaldırdı; fakat bir şey söylemedi.”(s. 304)

“İkisi de yerdeki halının motiflerini inceliyor.”(s. 310)

“Bir çeşit savunuyordu kendisini.” (s. 396)

Örneklerde görüldüğü gibi, fiilin cümle içerisindeki diğer sözcüklere de rol verme, farklı anlamlar yükleme gibi görevler taksim ettiği gözlemlenmiştir. Görevlerle ilgili olarak da hangi sözcüğün hangi eki alacağı yine fiille ilişkilidir. Örneğin; savun-fiili ‘kendisi-ni’ sözcüğüne belirtme biçimbirimi alma görevi yüklemiştir.

Duygu bildiren fiiller ile iş bildiren fiillerin +I durum biçimbirimi alması anlam bakımından sözcüğü değişikliğe uğratabilmektedir. Birinci bölümde de bahsettiğimiz gibi rol kuramında fiiller sözcüğe, etkilenen ya da konu anlamlarını yükleyebilmektedir. Örneğin;

Asit yağmurları ormanları yok edecek.
etkilenen

cümlesinde ‘ormanları’ sözcüğündeki +I durum biçimbirimi belirginlik sağlar ve bunun yanında ormanların asit yağmurlarından etkilendiği anlamı vardır.

Erol sevgilisini düşünüyor.
konu

cümlesine bakıldığında ise düşün- fiili, durum bildirdiği için işten etkilenme söz konusu değildir. Bir işte ya da oluşta yer alan öge, o işin ya da oluşun konusu durumundadır (Huber, 2008: 181).

Bu örneklerde olduğu gibi taradığımız eser içerisinde de aynı durum karşımıza çıkmaktadır. Şimdi bu tür örneklerle yer verelim:

“İşte o anda ne düşünürsün? Ölümü mü? Geride bıraktıklarını mı yoksa kurtulabileceğini mi?” (s. 12)

“Mamafih hepinizi arayacağım, hepinizi özleyeceğim, biliyorum.” (s. 13)

“Eh, ben de hatırlıyorum buraya geldiğim günü, şu salona ilk girişimi!” (s. 14)

“Bittabi Gaziosmanpaşa sakinleri beni beğenmeyecekti.” (s. 16)

“Amcam belki Mahmut’u suçlar.” (s.60)

“Konu komşudaki merhameti sezmişti.”(s. 103)

“Kimse sevmezdi onu, parası var diye kız verdiler.” (s. 133)

“Şunu unutma, her ölen, her kalan için devrime atılmış bir büyük adımdır.” (s. 150)

“O zaman ve sonraki yıllarda bile bilinçlenmek kelimesinin tam anlamını kavrayamadı Ali.” (s. 152)

“Mahmut, dosyadakileri bir daha hatırladı.” (s. 219)

“Pokerci babanın oğlu, entelektüel babayı; kitap kurdu babanın oğlu, pokerci babayı istiyordu.”(s. 234)

“Yalnız kendi hayatının değil, bir bütün olarak hayatın değerini kavramıştı.”(s. 300)

“Yalnızlığını, annesini hatta Selen’i unutmuştu.”(s. 313)

“O zaman bana büsbütün hayran olacak öbür kızlardan başka olduğumu anlayacaktı.”
(s. 383)

Görüldüğü gibi +I durum biçimbirimi almış sözcükler her zaman belirtme anlamı taşımakla yetinmezler. Derin yapıdaki anlamlar göz önüne alındığında ‘etkilenen’ ya da fiilin özelliğine göre ‘konu’ anlamlarını üstlenebilirler. Bu açıdan bakıldığında yukarıdaki örneklerde konu anlamı taşıyan sözcükler cümle içerisinde kullanılmıştır.

Fiillerin üzerine gelen ekler, o fiilin diğer sözcüklere hangi görevi yükleyeceğini de belirleyebilmektedir. Bu ekler, çatı ekleri olarak bilinen eklerdir.

Emre, gramercilerce kabul olunan bir yöntem olan fiilleri geçişli-geçişsiz şeklinde ikiye ayırmanın yanında, başka bir yöntemle fiillerin anlattığı eylemleri öznel-nesnel şeklinde iki geniş devreye daha ayırmaktadır:

“Geçişli fiillerin anlattığı eylem nesnedir, ancak geçişli fiillere verilen nesne tümleci, kimisinde i- kimisinde e- belgili olur; mesela birini dövmek, birini övmek yanında birine sövmek vardır. – Vurmak fiili ise dövmek anlamıyla, e- belgili, öldürmek veya yaralamak anlamıyla i- belgili tümleç alır: Kardeşinize niçin vuruyorsunuz? – Birini vurdular... gibi. – Birini tokatlamak: birine tokat atmak, birini çimdiklemek: birine çimdik atmak denilir; bunlarda nesnel eylem iki türetimlik fiille ve ayrı belgili tümleçlerle anlatılmaktadır.

Aynı nesnel eylem fiille ve ya fiil ismiyle anlatıldığına göre i- veya e- belgili nesne tümleci alması da vardır: birini sevmek, birine sevgi göstermek, birine sevgimiz olmak... vb. gibi” (Emre, 1945: 297).

Bir fiil kök halinde geçişsiz durumdayken, aynı fiil çatı eklerinden birini aldığı anda geçişli duruma dönüşebilir. Geçişli duruma dönüşen fiil de +I durum biçimbirimini nesne konumunda olan sözcüğe yükler.

Erdem, eylemin geçişlilik durumunu şöyle ifade etmiştir:

“Geçişliliği etkileyen en önemli etken eylemin zorunlu olarak ihtiyacı olan ana elemanlarının sayısıdır. Örneğin okumak eyleminin zorunlu olarak iki elemana, özne ve nesneye ihtiyacı olduğu halde, vermek eyleminin üç tane elemana ihtiyacı vardır: Özne, birincil nesne ve ikincil nesne. Diğer taraftan gül- eylemi zorunlu olarak sadece bir özne isteyecektir. Yani, bir cümlede özne, nesne ve ikincil nesnenin bulunması onu sadece özne ve nesnesi olan diğer bir cümleye göre geçişlilik yönünden daha üstün kılacaktır. Bu duruma göre ‘Ali kitabı Hasan’a verdi.’ cümlesinin eylemi, ‘Ali ayakkabısını boyadı.’ cümlesinin eylemine göre geçişlilik yönünden bir kademe daha yüksek olacaktır. Çünkü birinci cümle iki nesneye (birincil ve ikincil nesne) ve bir de özneye sahiptir. Bunun yanında diğer cümle sadece bir özne ve nesneden ibarettir. Sadece

öznesi olan şu cümle ise bahsedilen hususiyete göre yukarıdaki iki cümleden daha alt seviyede bir geçişliliğe sahiptir. ‘Hasan uyudu.’ Kısacası cümlede yer alan özne; özne-nesne veya özne-nesneler diğer bir deyişle eylemin gerektirdiği zorunlu eleman sayısı, eylemin geçişliliğini belirleyen birinci etkidir” (Erdem, 1998: 7-8).

Çatı eklerini alarak geçişsiz iken geçişli hale gelen fiillerin sözcüklere +I durum biçimbirimi yüklemeleri ile ilgili Canbaz romanından tespit ettiğimiz örnekler şunlardır:

“Beceremem, hem korkutuyor bunlar beni.” (s.82)

“Zühtü bu kızın grubuyla işler çeviriyor, temsilcilikte dinamiti onlar patlatmış.” (s. 96)

“Sokakta oynayan çocuklar arasından geçerken mutlak cebindeki bozuklukları şakırdatırdı.”(s. 103)

“Fakat Ali, şu sorunla sen de utandırdın beni.” (s. 158)

“O hâlde emekçileri nasıl bilinçlendirebilirim?” (s. 171)

“Gürdal’ın parasızlığı, annesinin eline bakar oluşu bile ilgilendirmemişti beni.” (s. 192)

“İzmir’deki Kürt varlığı şaşırtmıştı Zühtü’yü.” (s. 217)

“Aman ağbi, seni bizim hanımla tanıştıracayım.” (s. 218)

“Hâlbuki İlhan, cevabı ile onu şaşırttı.”(s. 238)

“Bence aydınlatıcı bir şey, değdiği yeri parlatıyor.”(s. 240)

“Dinle, er yahut geç, pek de geç değil, devrimi gerçekleştireceğiz.”(s. 257)

“Mehmet’in tasavvufa dair kitaplar okumaya başlaması bile heyecanlandırmamıştır onu.”(s. 265)

“Ha, sana bir havadis, Ali’yle ahbaplığı iyice ilerlettik.”(s. 322)

“Çok tartıştık onunla beni bile inandırdı desem.”(s. 325)

“Odanın havası pek de boğucu olmamasına rağmen, kravatını gevşetti.”(s. 362)

Fiilimsiler, fiillerin üzerine belirli ekler getirilerek oluşturulan yapılardır. Fiil özelliklerini yitirmekle birlikte, asılları fiil olması hasebiyle yine +I biçimbirimini alabildikleri örnekler vardır. Banguoğlu fiilimsileri ‘yatık fiil’ olarak adlandırmış ve cümlede fiil gibi bulunan; ama isim çekim ekleri ile kullanılabilen yapılar olduğunu belirtmiştir.

“Fiilleri sınıflarken çekimsiz fiillerden bahsettik. Bunlara işleyişleri bakımından yatık fiiller diyoruz. Fiilin isimleşmiş şekilleri sayılan yatık fiiller fiil kişi ekleri almazlar (fakat ad olarak iyelik ekleri alanları vardır) ve ancak tamamlanmamış bir yargıya yüklem olurlar. Bitmemiş fiil adını da buradan alırlar. Dilde ad, sıfat ve zarf işleyişinde görülen yatık fiilleri öbür fiil öbeklerinden ayıran vasıf da onların sözdizimindeki bu özel işleyişleri, yani tamam olmasa da bir yargıya yüklem olabilmeleridir:

Ali’yi karşımda görmek... (beni şaşırttı). Evi kiralayacak... (hanım tekrar geldi)” (Banguoğlu, 2004: 419).

Canbaz romanında fiilimsilerin de +I durum biçimbirimi alabildikleriyle ilişkili örnekler şunlardır:

“İstedim ki bu yalnızlığı paylaşacak, yok edecek gençler olsun yanımda.” (s. 19)

“Bu yeni yuvada, o güzelliği tartışılmaz hayat ve insanlar hakkında pek çok Şey öğrenmiştir.” (s. 36)

“Toprağı avuçladığım zaman, kendimi, hayatımı avuçladığımı sanırım.” (s. 125)

“Sonunda karnesini dürüp büküp cebine sokuyor.”(s. 152)

“Nebahat Hanım, onları görür görmez daha kapıda anladı ki bir Őeyler hemen Ali’ye sahip çıktı.” (s. 178)

“Şöyle nereye gideceğini bilerek ve yalpalamadan yürüyemez yolun üstünde.” (s. 190)

“Koçsa gazeteye gelip, onu odasına çağirtınca huzuru kaçtı.”(s. 211)

“Bu sebepten hepsini saklamak, gizlemek, bastırmak gereğini duyuyorsun.”(s. 242)

“İlk günler, üniversiteye muntazam devam ediyordu yanına silahlarını almadan.”(s. 275)

“Onların yaralanmış berelenmiş yüzlerini düşündükçe, kendini daha da küçülmüş, daha da yenik hissetti.”(s. 281)

“Ankara’da yerli olanla yabancı olanın tezatlarını fark edişi; öfke, hayranlık, kin, mücadele.” (s. 295)

“Bunları, hepsini toplayacak, eğitip yetiştirecek yerlere ne kadar ihtiyacımız var.”(s. 313)

“Başını kaldırınca, kadının kocaman kahverengi gözleriyle karşılaştı.”(s. 316)

“Onu açmadan ocağa çay koydu, sigarasını yakıp koltuğa oturdu, ayaklarını sandalyeye uzattı.”(s. 361)

“Zühtü gençlerin bu greve itiraz edebileceklerini düşündüğü için hazırlıklı gelmişti.”(s. 342)

“Annene karşı, insanı rahatsız eden bağımlılık içindesin.”(s. 370)

“Ali’nin Koçsa’yı öldürmesi üzerine, bugün beklemekten vazgeçtim.”(s. 372)

“Her şeyi okuyup ezberlerken hayatı ve insanları kitaplardan tanıdım.” (s. 377)

“Bir kaşık unu sulandırarak içiriyor.” (s. 381)

“Atakan önce bu taşralıyı küçümser gibiydi.” (s. 123)

Korkmaz, ‘küçümser gibi’ ifadesine benzer ifadelerin kullanımını şu şekilde açıklamaktadır:

“Öteki sıfat-fiil eklerinden sonra gelen *gibi* edatı daha çok gerçek olmayan ‘-mişçesine’ anlamında farazi bir benzetme işlevi görür.

Bir idadi talebesine ders verir gibi hızla elemi bana anlattı.

Yıldızlar şöyle geri çekilir gibi oldular” (Korkmaz, 2003: 1067).

Taradığımız romandan buna benzer birkaç örneğe aşağıda yer verilmiştir:

“Bir iki öğrenci daha Kemal’i tasdik eder gibi göründü.”(s. 138)

“Ali onu hiç işitmemiş gibi sinirli sinirli konuştu.” (s. 167)

“Onunla arasında bir şeylerin parçalandığını görür gibiydi.” (s. 178)

Özsoy makalesinde yan tümce yapısının belirtme biçimbirimi aldığını ve nesne görevinde kullanıldığını şöyle vurgular:

“Yantümcelerdeki değişik uyum örüntüleri ve bunların yapısal nedenleri aynı zamanda Türkçedeki eylem ve ilgeç tümleş yantümcelerinin Ø-yönetimleri arasındaki ayrımı da açıklamaktadır. (7)ve (8)’de sırasıyla örneklenen eylem ve ilgeç tümleş yantümcelerinde görüldüğü gibi, işlevleri eylem tümleci olan yantümcelerde ad öbeği uyum dizgesi bulunmaktadır:

(7)a. Ali (Ayşe-nin kitab-ı oku-duğ-u) nu biliyor.

b. Ali (Ayşe-nin kitab-ı oku-ma-sı) nı istiyor.

(8)a. Ali ((Ayşe-nin gel-me-si) için) çok çalıştı.

b. Ali ((Ayşe gel-diğ-i) için) çok çalıştı” (Özsoy, 1994: 111).

Özsoy’un vermiş olduğu örneklerde ‘okuduğu’ fiilimsi yapısı +I durum biçimbirimi almıştır. Aynı şekilde Canbaz romanından alınan ve yukarıda zikredilen örneklerde de aynı durum söz konusudur.

Fiiller ve fiilimsilerde olduğu gibi, birleşik fiiller de diğer ögelere anlam ve görev yüklemesinde bulunabilmektedir. Çalışmamızda incelenen Canbaz romanında kurallı birleşik fiiller ve yardımcı eylemle kurulmuş birleşik fiillerin yanında Korkmaz’ın da bahsettiği gibi ‘-mAk iste-, -mAYa başla-’ yapıları da birleşik fiil olarak değerlendirilmiştir.

Türkçe, yapısı dolayısıyla çok zengin eklere sahip bir dil olduğu halde, yeni kavramları ifade etmek ihtiyacı duyulduğunda genellikle birleşik şekillere başvurmaktadır. Bu sayede, dilimizin hazinesi zenginleştiği gibi, anlatım gücü de artmakta ve genişlemektedir. Biz burada konumuz icabı, yalnız birleşik fiilleri ele almaktayız. Bilindiği gibi birleşik fiiller isim+yardımcı fiille kurulmuş birleşik fiiller ve

fiil+tasviri fiil ile kurulmuş birleşik fiil olarak tasnif edilmektedir (Hacıeminoğlu, 1991: 256).

Emre, yardımcı eylemle kurulmuş birleşik fiillerin geçişli ya da geçişsiz olmasının yardımcı eylemin önündeki ismi etkilediğini vurgulamıştır:

“Etmek, anlamca, geçişli bir fiilse de onunla oluşan birleşik fiiller geçişli ve geçişsiz olabilir; birleşik fiilin çatısını yardımcı fiile koşulan isim (veya deyim) belirtir. Bu isim Türkçe veya yabancı menşeli olabilir, misaller:

(Geçişli: i- tümcesiyle) iyiyi kötüden ayırt etmek – ortalığı karmakarışık etmek, altüst etmek – Birini şikâyet etmek, dava etmek – Bir şeyi arzu etmek – Bir işi örtbas etmek, paydos etmek – Birini yaka paça etmek. – Bir teklifi kabul etmek, reddetmek – Dersi ezber etmek – Senedi iskonto etmek. – Denizin derinliğini iskandil etmek – Birini merak etmek – Bir zavallıyı mahvetmek, berbat etmek... vb.

(Geçişsiz) gevezelik etmek - budalalık etmek – inat etmek – iflas etmek – insaf etmek – acele etmek” (Emre, 1945: 115-116).

Buradaki durum anlamsal yönden farklıdır. ‘Arzu etmek’ birleşik fiil olarak düşünülürken ‘inat etmek’ ise bir deyimdir. Aynı zamanda dilbilimcilere göre ‘bir şeye inat etmek’ şeklinde dolaylı tümleç de nesne gibi düşünülürse her ikisinin de geçişli olduğu söylenebilir.

Canbaz romanından taranan yardımcı eylemle kurulmuş birleşik fiillerin +I durum biçimbirimini sözcüğe görev olarak vermesi ile ilgili tespit ettiğimiz bazı örnekler şunlardır:

“Şu bir tekine takılıyor gözüm, ısrarla onu seyrediyorum.” (s. 10)

“Haydi canım, din, dünyadan bunca kopmanı emretmiyor.” (s. 12)

“Saç diplerimin terlediğini fark ettim.” (s. 20)

“Ev tamamlanır o zamana kadar, Dervişe abla ile denize karşı oturur, çaylarımızı içer ve eski günleri yâd ederiz.” (s. 54)

“Ne ben yazıp ona soruyorum, ne annem bana sendikadaki gelişmeleri haber veriyor.” (s.74)

“Oysa Mehmet, senelerden beri kilosunun hiç değişmediğini iddia ediyor.” (s. 84)

“Koçsa’ya kalırsa herkes ağır olmalı, evini barkını ihmal etmemeli.”(s. 94)

“Ağa babamı koyuverme.” (s. 124)

“Onu Çankaya Lisesi’ne kaydettirdiler.” (s. 135)

“Adam, kapıda duranlara, eliyle içeri girmelerini işaret etti.”(s. 177)

“Uzun yıllardan beri hem Koçsa’ya hem Mahmut’a hınç besleyip, kin büyüten gazeteciler Mahmut’un söylemediği bir sürü sözü de ona mal ettiler.”(s. 209)

“Heyecandan zaten sarhoş alan işçiler, bu sözlerden de güç alıp, fabrikaları işgal ettiler.”(s. 209)

“İlhan’la Mahmut’a oturmalarını emrediyor.”(s. 278)

“Bunlar, her türlü sosyal realiteyi sınıflar mücadelesi açısından izaha çalışıyorlar.”(s. 288)

“Gülnaz’ın yanına gidip onu tebrik etti.”(s. 336)

“Çevresine toplanan kalabalığa, önce kendini takdim etti.”(s. 337)

“Onları küçümsediğimi zannediyordum, yüreğimin bir köşesinde dehşetli kıskandığımı bildiğim halde.” (s. 383)

“Sadece Batı etiketini sezebiliyordum.” (s. 385)

“Böylece öğretmenliği benimseyiverdim.” (s. 388)

“Büyük zahmete girip oğlana bakıp tetkik etti onu Vedat.” (s. 401)

Örneklere görüldüğü gibi birleşik fiil şeklinde olan yapılar da geçişli olarak +I durum biçimbirimini sözcüklere yüklemişlerdir. Birleşik fiiller, yardımcı eylemle kurulmuş birleşik fiiller ile fiil ve tasviri fiil şeklinde kurulmuş birleşik fiiller dışında bir de Banguoğlu'nun ‘karmaşık fiil’ terimi ile karşıladığı yapılar da mevcuttur.

Ermek durum fiilinin yanı başında olmak, bolmak oluş fiili yine salt fiil olarak Eski Türkçeden beri yardımcı fiil işleyişinde görülür. Olmak fiili bir yandan adlara ve sıfatlara gelerek birleşik fiil tabanları meydana getirmekle birlikte (iyi olmak, baba olmak) bir yandan da cevher fiil eklerine benzer bir tarzda bazı sıfat-fiillere gelerek oluş ve kılınış zamanı ve tarzıyla ilgili olarak özellik taşıyan birleşikler yaratmıştır. Öğrenmiş olmak, gelir olmak, işitmez olmak, satacak olmak gibi. Türkçenin fiil tabanı kadrosunu daha da çeşitlendiren bu birleşiklere karmaşık fiiller adını vermekteyiz.

Yapıldıkları sıfat-fiillerin ait oldukları zaman kesimlerine göre anlatım kazanan karmaşık fiiller, öncelik fiilleri, başlama fiilleri, niyet fiilleri olmak üzere üç çeşittirler. Öncelik fiilleri, geçmiş sıfat-fiili (-miş sıfat-fiili) ile yapırlar ve yardımcı fiilin aldığı zamanın öncesinde kılışın ve oluşun bitmiş, tamamlanmış olduğunu anlatırlar: anlamış oldum, görmüş oluyorsunuz gibi. Başlama fiilleri geniş zaman sıfat-fiili ile yapırlar ve yardımcı fiilin aldığı zamandan başlayarak kılışın ve oluşun alışkanlık halinde sürdüğünü anlatırlar: gelir oldum, utanır olmuş gibi. Niyet fiilleri, gelecek sıfat-fiili ve –ici hal sıfat-fiili ile yapırlar ve yardımcı fiilin aldığı zamanda oluş ve kılınış niyet ve

teşebbüs halinde olduğunu anlatırlar: oturacak oldular, sonra vazgeçtiler gibi (Banguoğlu, 2004: 485).

“Biz bu grevle, patrona, tedbiri hatırlatacağız ve memleket sever Türk işçisinin haklarını korumuş olacağız.”(s. 208)

“Yağmurun sesini bile işitmez olmuşum.” (s. 391)

“Kemal, birkaç arkadaşı daha ve Ali, okul duvarına oturup yahut bir pastaneye gidip üniversite ve bilhassa memleket sorunlarını tartışır oldular.” (s. 145)

Taranan eserdeki bu örneklerde görüldüğü gibi karmaşık fiiller de +I durum biçimbirimini yükler durumdadır. Sadece karmaşık fiiller değil bunun yanında süreklilik eki almış fiiller de sözcüklere +I durum biçimbirimi alması görevini verebilir.

Ünal, makalesinin başında sürerlik fiillerine değinmiş ve sonuna doğru ise fiilimsilerin de oluşturduğu bir başka öbek yapıdan bahsetmiştir.

“İkinci sürerlik eylemi öbeği, “-(y) Ip dur-“ ile “zaman ve kişi tekrarlı dur-“ biçimlerinden oluşur:

Hasta çocuk gece boyu ağlayıp durdu.

Bütün gün okudu durdu, ama kitabı bitiremedi.

‘-(y) Ip kal-‘ ve ‘zaman – kişi tekrarlı kal-’ sürerlik biçimlerinin kullanıldığı bazı eylemlerde, edimin hangi zaman noktasında biteceğinin belli olmadığı ve gerçekten konuşma anına değin çok uzun sürdüğü, henüz sürmekte olduğu, herhalde süresi belli olmamak üzere de devam edeceği izlenimi verdiği yansıtılmaya çalışılır:

Yazık kadıncağız, yere düştü kaldı, bir yardım eden çıkmadı.

Elleri birden tutulup kaldı, o gün bugündür (elleri) çalışmıyor” (Ünal, 1997: 7-9).

Ünal’ın da vermiş olduğu örneklere benzer örnekler Canbaz romanında tespit edilmiştir:

“İstemekle olmaz, çünkü bilirim makinenin dişlileri anneni ezer geçer.” (s. 31)

“Fakat bir şeylerden rahatsızdı, o bir şeylerin ne olduğunu bulup çıkaramadı.” (s. 49)

“Mahmut bizi türlü sendika, işçi, işveren hikâyesiyle güldürdü durdu.” (s.68)

“O günler okul, sonu belirsiz tatile başlamıştı, tercümeleri hemen yapıp yolladım.” (s.75)

“Söze pek karışmıyordum, onu seyredip duruyordum.” (s. 84)

“Mahmut önce ayakkabılarını çıkarıp fırlattı, sonra kravatını.” (s. 97)

“Zaralıların neye, ne zaman ihtiyaçları olduğunu tespit edip duruyordu.”(s. 103)

“Fakat bir zamanlar Mahmut, onun Koçsa’ya gönderdiği mektubu açıp okumuştü ya.” (s. 123)

“Çubuk Ağa bilhassa şu Ankara’ya geleli, onu pek sık anar olmuştu.” (s. 143)

“Tespihini dolaştırıp durdu elinde.”(s. 143)

“Demek Kemal, bunların hepsini okuyup anlıyor.” (s. 153)

“Mermiyi havaya atıp tutuyor.”(s. 298)

Karahan, yardımcı fiil olarak değerlendirilmeyen fiillerin de bazı durumlarda yardımcı fiil gibi kullanılmalarına eserinde şöyle yer vermiştir:

“başla-, çalış-, iste- gibi aslında yardımcı fiil olmayan bazı fiiller –mAyA başla-, -mAk iste-, -mAyA çalış- kalıpları içinde yardımcı fiil olarak da kullanılır ve birlikte kullanıldığı hareket isimlerini tasvir eder” (Karahan, 2008: 79). Bununla ilgili Canbaz romanında da örnekler mevcuttur:

“Bekliyor mu, yoksa şu birkaç saatlik süreyi sendikada mı değerlendirmek istemiştir?” (s. 10)

“Hem Konya’ya gidip gitmeme meselesini onunla tartışmak isterim.” (s. 28)

“Onu yalnızlığa alıştırmaya çalıştım.” (s. 56)

“Sarı yapmak istiyorum her şeyi, hatta perdeleri bile.” (s. 79)

“Sonra bir iyi vakitte, sakın ve ağır ağır konuşur, eğriyi doğruyu göstermeye çalışırdı.”(s. 142)

“Memleket şiirlerine, milli şiirlere alaka duymuş, Yahya Kemal’i anlamaya çalışmış.”(s. 228)

“Tek gözüyle cevreyi seçmeye çalışıyordu.”(s. 278)

“Ve en mühimi kendisini bir insan olarak keşfetmek istiyor Mehmet.”(s. 286)

“Evet efendim, kadın bizim hazırladığımız toplu iş sözleşmesine itiraz ediyor, kendi hazırlamış bir şey, onu getirmek istiyor.”(s. 305)

“Şimdi de Selen’i korumaya başladı, tanımaz bile onu.”(s. 339)

“Yeni ve şık bir defter alıp bu sefer, onun içine beğendiğim şiirleri, doğru bulduğum sözleri, fikirleri yazmaya başladım.” (s. 387)

“Bu heyecanı benimle niçin paylaşmak istemiyor.” (s. 394)

Aşağıda yer verilen cümleler içerisinde ‘tetkik etmeye başla-’ ifadesi Korkmaz tarafından birleşik fiil olarak değerlendirilmiştir. Korkmaz eserinde, bu şekle yakın olan ‘dolaşmaya başla-’ ifadesini belirleyici birleşik fiil kategorisinde ele almıştır (Korkmaz, 2003: 835).

“Altımdan çekip kucağıma kavuşturduğum ellerimi tetkik etmeye çalışıyorum.” (s. 18)

“Yürümek, yeniliği keşfetmek isteyecektir.” (s. 36)

2.2. Türetimlik İşlevleri

İşletimlik eklerin yanı sıra türetimlik ekler de dillerde mevcuttur. Bu ekler, eklendikleri sözcüklere farklı anlamlar yükleyerek, onların farklı kelimeler olmalarını ve sözlükte madde başı şeklinde kullanılmalarını sağlar. Türetimlik eklerin sahip oldukları kelime türetme görevini üstlenen isim çekim ekleri de vardır. Hatta kalıplaşma nedeniyle birçok isim çekim eki, yapım eki biçiminde iş görürler, kavramları karşılamak için yeni bir kelime grubu oluştururlar. Türetimlik işlevleri başlığı altında deyimlere ve mecaz kullanımlara yer vermek gerekmektedir. Deyimlerin işlevsel özelliklerine geçmeden önce deyim özelliklerini bilmek ve deyim hem atasözünden farkına dikkat çekmek hem de birleşik fiil yapısından farkı üzerinde durmak isabetli olacaktır.

Deyimler bir dilin zenginliğini ifade eden ve kendine özgü anlamları bulunan kelime gruplarıdır. Deyimi oluşturan sözcüklerin yerine başka sözcükler kullanılamaz.

Çünkü bunlar bir bütün halinde kalıplaşmış ve yeni anlamlar yüklenmişlerdir. Belirli bir kavramı belirtmek için kullanılan özel kalıplardır. Deyimler biçim benzerliğinden dolayı oluşan durumlarda, cümle halinde olduklarında, atasözleri ile karıştırılabilir. Şekilde oluşan karışıklık kavram özelliğine dikkat etmekle birbirinden ayrılır. ‘Armut piş, ağzıma düş’ deyim iken; ‘İşleyen demir pas tutmaz’ ifadesi atasözüdür. Deyimler genel durumlar için kullanılmaz; ama atasözleri genele hitap eden hâldedir (Aksoy, 1988: I. Cilt, 40).

“Deyimlerin amacı bir kavramı veya özel kalıp içinde, ya da çekici, hoş bir anlatımla belirtmektir. Atasözlerinin amacı ise yol göstermek, ders ve öğüt vermek, ibret almamız için gerçekleri bildirmektir. Görülüyor ki deyimle atasözü, amaçta da birbirinden ayrılmaktadır” (Aksoy, 1988: I. Cilt, 41).

Emre, makalesinde anlam (semantik) konusunu istem ile bir arada vererek şu şekilde anlatmıştır:

“İlk mana ve deyimde kazanılan değer:

Şu cümleleri bu bakımdan karşılaştıralım:

1. Ali yerden bir taş aldı.

Bu cümlede al- fiili ilk manasıylaadır.

2. Veli tatlı sözlerle, güler yüzle dinleyenlerin gönlünü aldı.

Bu cümlede al- fiili ilk manasıyla değildir. Öyle bir metin içinde kullanılmıştır ki, yeni bir değer kazanmış bulunmaktadır. Veli dinleyenlerden almamış, dinleyenlere moral bir şey vermiş, onları kendisinden memnun, hoşnut bırakmıştır. Veli’nin bu istemi elde etmek için tatlı sözler söylediği, güler yüz gösterdiği de bildirilmektedir” (Emre, 1954: 126).

Atasözleri gibi deyimler de ‘kalıplaşmış sözler’ dendir. Bu iki yapının birbirinden farklı özellikleri vardır. Atasözlerinde hiçbir değişiklik yapılmamasına

karşın bazı deyimlerde temel sözcüklere ve tümcelerin yapısına dokunmamak koşuluyla sayılı ve sınırlı olarak ufak değişmelere rastlanabilmektedir. Örneğin deyimler atasözlerinden farklı olarak kişilerine göre çekimlenebilmektedir. (sesimi kestim, sesini kestin, sesini kesti gibi.) Bu durumu atasözlerinde mümkün değildir (Bezirci, 1991: 1098).

Aksoy, atasözlerinin biçim özelliklerinden şöyle bahseder:

“Atasözleri kalıplaşmış sözlerdir. Her atasözü, belli bir kalıp içinde, belli sözcüklerle söylenmiş olan donmuş bir biçimdir. Sözcükler değiştirilip yerlerine -aynı anlamda da olsa- başka sözcükler konulamayacağı gibi sözdiziminin biçimi de bozulamaz. Böyle değişmeler yapılırsa ortaya çıkan söz -anlam değişmese dahi- atalarsözü diye anılmaz” (Aksoy, 1988: I. Cilt, 15).

Bu konuyla ilgili Canbaz romanından tespit ettiğimiz örnekler şunlardır:

“Tabii Allah kerim ama ne demiş Hazret-i Ömer, eşegini sağlam kazığa bağla, Allah’a emanet et, yani önce kendine düşen vazifeyi yap”(s. 54) (Aksoy, 1988: I. Cilt, 273).

“Sütten ağzı yananlar yoğurdu üfleyerek yiyecekleri hâlde hele bakındı şunlara!”(s. 108) (Aksoy, 1988: I. Cilt, 435).

“İşte bu laflar baldan tatlıdır, yılanı deliğinden çıkarır”(s. 121) (Aksoy, 1988: I. Cilt, 444).

Deyimler, atasözleri ile karıştırıldığı gibi bazı birleşik fiillerle de karıştırılabilir. Bu nedenle ‘anlamca kaynaşmış birleşik fiil’ olarak değerlendirilen biçimlere de değinmek gerekir.

Karabörk makalesinde birleşik fiilleri üç aşamada ele almış ve bu aşamaların sonuncusu olan anlamca kaynaşmış birleşik fiillere şöyle değinmiştir:

“Anlamca kaynaşmış ve deyimleşmiş birleşik fiiller, isim ya da isim soylu bir veya birden çok kelimenin, belirli şekil bilgisi kalıpları içinde, bir fiille birleşerek anlam kaymasına ve kalıplaşmasına uğramasından oluşmuştur. Bu özellikteki birleşik fiillerin iki yönü vardır:

Şekil bakımından, bir isim unsuru ve bir yardımcı fiille kurulan birleşik fiillere benzerler ve onlar gibi tek bir kavramı karşılarlar. Onlardan ayrılan yönleri ise fiilden önceki isim unsurunun sabit kalmaması, bir isim olabileceği gibi isim görevindeki bir kelime grubu olabilmesi ve isim çekimi ekleriyle genişletilebilmesidir. Bu özelliği dolayısıyla fiilden önceki isim unsuru; fiile, özne, nesne, yer tamlayıcısı veya zarf göreviyle bağlanır. Bu tür birleşik fiiller, şekil kaynaşması dışında anlamca da değişik yönde bir kayma ve kalıplaşmaya uğramış ve birçoğu deyim özelliği kazanmıştır. Deyimler, geniş anlatım şekilleriyle birleşmenin ötesinde yepyeni ve çok değişik anlamların ifadesi olmuşlardır. Bu tür birleşik fiillere Kalıplaşmış Birleşik Fiiller, Anlamca Birleşik Fiiller, Anlam Kaymasına Uğramış Birleşik Fiiller ve Deyim Halindeki Birleşik Fiiller de denmektedir” (Karabörk, 2006: 357).

Korkmaz makalesinde deyimleşmiş birleşik fiiller hakkında şunları söylemektedir:

“Aslında bütün birleşik fiillerde bir anlam kaynaşması vardır. Bu bakımdan birinci, ikinci ve üçüncü gruptaki birleşik fiiller ile dördüncü gruptakiler önce birer anlam kaymasına uğradıktan sonra kaynaşıp kalıplaşmış olmalarıdır. Söz gelişi *gözden düş-* artık somut anlamı ile ‘gözden düşmek’ değildir ‘itibar kaybetmek’ anlamındadır. Deyimleşmiş *ipe un ser-* birleşik fiilinde de somut olarak ne ip ne un ne de sermek söz konusudur. Yalnızca ‘oyalamak’ anlamındadır. Görülüyor ki dördüncü grupta yer alan birleşik fiiller deyimleşmiş, deyimleşme niteliği kazanmış olan fiillerdir. Bu belirgin özelliği dolayısıyla bunlara deyimleşmiş birleşik fiiller demek daha doğru olur” (Korkmaz, 1998: 7-13).

Görüldüğü gibi deyim ile birleşik fiili ayırmak çoğu zaman tartışmalar yaratmaktadır. Biz de bu durumu bilerek bir ifadenin deyim olduğuna karar verebilmek

için, bilimsel bir kaynak olan Aksoy'un Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nden yararlandık. Taradığımız eserdeki deyim örnekleri iki boyutta ele alınacaktır. Birinci boyut, fiillerin rol yüklediği gibi deyimlerin de +I durum biçimbirimini sözcüklere görev olarak verebilmelerdir. İkinci boyut ise çalışmamızın temel taşını oluşturan deyimün bünyesindeki +I durum biçimbiriminin kalıplaşarak tamamen belirtme anlamından soyutlandığı örneklerdir.

Birinci boyut ile ilgili tespit ettiğimiz örnekler şunlardır:

“Neyse fazla yürümemiz gerekmedi, elimizdeki adresten şıp diye bulduk evi.” (s. 17) (Aksoy, 1988: II. Cilt, 1060).

“Konfederasyon ve patron el ele bir minik sendikayı karşılarına alıyorlar, olur iş mi?” (s.51) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“Vazifeniz ona sahip çıkmak, ekmek paranızı teminat altına almak, çoluk çocuğunuzu dosta düşmana muhtaç etmemek.” (s. 54) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“Elimden geldiğince Mahmut Güleryüz'ü taklit etmeye çalıştım.” (s. 59) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“Ya Tülin! Onu düşünürler mi? Akıllarına gelse bile kızı ciddiye almazlar.” (s.60) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“Kadını canından edecekmış.”(s. 63) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“Kendisi, iktidarları bile oynatan bir patronun kızı olduğu için, işçi sorunlarını ciddiye alır.” (s. 68) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“Çok doğru buluyorum bu fikri.” (s. 78) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“Ben öyle okumuş kadınlara tahammül edemem, akıl öğretmeye kalkar, zengin istemem, kendini bir şey sanır, bize gelen gelin her şeyi bizde görmeli.”(s. 119) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“Neredeyse Moskof rejimini örnek verecek be!” (s. 119) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“Buradakiler bizi küçük mü görüyorlar Ali?”(s. 133) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“Demek Kemal, demek onu küçümsemiyor, yaban saymıyor Ali’yi.”(s. 138) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“Fakat şehir hayatını bilhassa sosyeteyi alaya alan, yeren, çeşitli rezillikleri gözler önüne seren kitaplar sarstı çocuğu.”(s. 154) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“Kemal’in neredeydin ne oldun ulan, hasta mıydın suallerini cevapsız bırakıp o sordu.” (s. 158) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“Ulan sersem, sen de utanıyorsun babandan ve onun ekmeğini yiyorsun aynı şey.” (s. 159) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“Karısı, hemşehrisi, öbür kadınlar girdiler araya; bağrış kıyamet, zor aldılar çocuğu elinden.”(s. 175) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“Şimdi şu meseleyi de göz önüne almalıyız.”(s. 193) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“Hangi sosyete dergisi, hangi dedikodu dergisi ağızına alabildi büyük Koçsa’yı?”(s. 204) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“O zamana kadar üniversite ağalığını elinde tutmuş, kabadayı bir arkadaş var.”(s. 227) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“Delikanlı kişi, böyle hatıraları bir çırpıda silip atamaz.”(s. 256) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“Düşman, düşmanlığının gereğini yapıyor derdim, tavrımı ona göre alırdım.” (s. 265) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“Yılbaşı gecesi, kapalı spor salonundan müzik sesleri ve kahkahalar taşarken İlhan’la Akın, üç şişe rakıyı baştan başa boca ediyorlar odaya.”(s. 266) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“Demek bekliyormuşum, demek ümidimi kesmemiştim.”(s. 286) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“Mehmet ise tamamladığı tahsili, edindiği onca bilgiyi elinin tersiyle bir kenara itip, zanaatkâr olarak Anadolu’ya çıkmak istiyor.”(s. 286) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“Bırakmıyorlar, müdahale ediyorlar, sanki söyleyeceklerini dikte ettiriyorlar.”(s. 289) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“Yaşama sevincini ta içinde duydu.”(s. 299) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“Heyecanlarını kontrol altına almıştı.”(s. 300) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“Tülin, bavulunu ters yüz ediverdi.”(s. 353) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“Gelenler Nedime ile bir de erkek işçiyi hastanelik etmişlerdi.”(s. 359) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“İşçi bile kendisini küçük görürmüş o zamanlar.” (s. 385) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

Buraya kadar bahsi geçen örnekler, deyimlerin istemleri ile ilgilidir. Bunun yanında, deyimlerin içerisinde yer alan +{I} durum biçimbirimi kalıplaşabilir ve türetimlik görevi üstlenebilir. Bu durum da deyimlerin ikinci boyutu ile ilgilidir. Şimdi de bu tür örneklerle yer verelim:

“Tabii seviyorsun, dedi, yoksa derdini dökmeye gelir miydin?” (s. 25) (Aksoy, 1988: II. Cilt, 713).

“Seni taşralı komando!” (s. 26) (Aksoy, 1988: II. Cilt, 1031). Bu ifade ‘seni gidi seni’ ifadesinden kısalmıştır ve deyim olarak geçmektedir.

“Sen kendin o kadar bencilsin, bütün insanlara karşı o kadar ilgisizsin ki, hiçbir Allah’ın kulu için kılnı kıpırdatmazsın.” (s. 28) (Aksoy, 1988: II. Cilt, 928).

“Bir an önceki umudu suya düşmüştü.” (s. 41) (Aksoy, 1988: II. Cilt, 1051).

“Gazete aksetmiyor bütün olaylar kan gövdeyi götürüyor bütün fakültelerde.” (s. 46) (Aksoy, 1988: II. Cilt, 904).

“Bu meselede başı çekersem arkası gelir.” (s. 47) (Aksoy, 1988: II. Cilt, 617).

“Düşüncelerinin ardında, Atakan’ın ithamı kurt gibi yüreğini kemiriyordu.”(s. 48) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“Şu emekçilere sahip çıkacak akıllarını başlarına getirecek birkaç adam toplayacağım buradan.” (s. 93) (Aksoy, 1988: II. Cilt, 555).

“Daha ilk başlarda, bu amaç için kelleyi koltuğa aldık.”(s. 195) (Aksoy, 1988: II. Cilt, 919).

“Ya aklını başına alsın, ya defolup gitsin sendikadan.”(s. 197) (Aksoy, 1988: II. Cilt, 555).

“Onların arasında var olabilmek için, canını dişine takıp savaş meydanına atılır.”(s. 228) (Aksoy, 1988: II. Cilt, 675).

“Kendini psikolojiye adadı. Her neyse, kendini halletti, şimdi çevresiyle uğraşiyor.”(s. 241) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

“Daha kendimi tam bulmadan, herhangi bir kuruluşa bağlanamam.”(s. 251) (Aksoy, 1988: II. Cilt, 923).

“Oğlum, canım oğlum bak elini kana bulama.”(s. 254) (Aksoy, 1988: II. Cilt, 760).

“Yılbaşı gecesi, herkes içip kafayı bulduğu bir sırada, Akın’la kaldıkları odayı basacaklarını ve ikisini de temizleyeceklerini söylüyorlar.”(s. 263) (Aksoy, 1988: II. Cilt, 899).

“Ne istersen yap, bir daha görüşmem, yüzünü şeytan görsün.”(s. 307) (TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü).

Dilde bazı sözcüklerin, kendi anlamı dışında farklı anlamlarda kullanıldığı da görülür. +{I} durum biçimbiriminin de kalıplaşmış bazı yapılarda mecaz anlamda kullanıldığı gözlemlenir.

“Annem, yine sabırlı öğretmen halini takındı.” (s. 20)

“Çocuksu saflığını takınıp, ellerini bir Hıristiyan’ın dua edişi gibi birleştirdi.” (s.70)

“Eski haşarılığı geçti ama, diyor babası, bu sefer kafayı dine sardırıldı.”(s. 112)

“Her devirde şimşekleri üzerine çekti.”(s. 114)

“Öfkesinin sebebini kestiremez.”(s. 129)

“Gelin yardımcı olur sana, çünkü bebeyle işleri kıvırmak zor gelecekti.”(s. 162)

“Bizim yer, cazibesini yitirmiş gibiydi.”(s. 256)

“Bağrından her çeşit insanı çıkarmıştır.”(s. 287)

Görüldüğü gibi +I durum biçimbirimi yukarıdaki örneklerde kendi anlamı dışında mecaz anlamda kullanılmıştır.

SONUÇ

Emine Işınsu'nun Canbaz romanından hareketle +I durum biçimbiriminin hem işletimlik hem de türetimlik durumları incelenmiştir. +I durum biçimbiriminin işletimlik durumlarını fiil, fiilimsi ve birleşik fiillerle kullanımı, türetimlik durumlarının ise deyim, atasözü ve mecazlarda kullanımı oluşturmaktadır.

Giriş bölümünde +I durum biçimbirimi üzerinde morfolojik çalışmalarla birlikte semantik çalışmalara da yer verilmesinin gereği vurgulanmıştır. Bu durumdan hareketle +I durum biçimbiriminin semantik olarak her zaman belirtme bildirmediği saptanmıştır. Elbette ki belirtme bildirdiği örnekler de mevcuttur; ama bunun aksi durumları da söz konusudur. Aksi durumlara en güzel örnek ise deyimler ve mecaz kullanımlardır. Deyimler içerisinde yer alan ekler, deyimün yüklenmiş olduğu yeni anlam ile karşılaşılarak sözcüklere verecekleri anlamları da o yeni anlam içerisinde harmanlamaktadırlar. Örneğin; kan gövdeyi götür-, başı çek- gibi deyimlerde yer alan+I durum biçimbirimi belirtme bildirmemektedir. Çalışmamızın dahilinde sadece +I durum biçimbirimini ele almamız gerektiğinden biz bu durum eki ile çalışmamıza bir sınır koyduk; fakat bu durum sadece +I durum biçimbirimi için geçerli değildir. Diğer durum eklerinin de kendi anlamları dışında farklı anlamlar yükleyebileceği bir gerçektir. Bu gerçekten hareketle, Zülfikar'ın ve Boz'un yapmış olduğu gibi diğer araştırmacıların durum ekleri üzerinde semantik çalışmalar yapması öngörümümüzdür.

Giriş bölümünün devamında ise dilciler arasında oluşan kavram kargaşasına değinilmiştir. "Biçimbirim" terimi hem görev hem de anlam incelemelerini içine alabilecek bir yapı sergilediğinden çalışmamızda bu terim tercih edilmiştir. Bize göre +I durumuna "biçimbirim" olarak isim vermek sağlıklı olacaktır. Kavram kargaşası sadece +I durum biçimbirimi için geçerli değildir. Dilin ya da daha geniş manada bilimlerin en çok tartışma götüren yanı terim kargaşasıdır. Terim kargaşasını çözmek adına araştırmacılarımıza ve bu dilin sahibi olan herkese çok iş düşmektedir. Çünkü bu bağlamda Türk dilini hızla etkisi altına alan yabancı kelimeler, Türkçenin bilim dili olamayacağını kanıtlamak için verilen uğraşlardan sadece biridir.

Bunun yanı sıra giriş bölümünde çalışmamız içerisinde taranmış olan Canbaz romanından bahsedilmiş ve Işınsu'nun biyografisine kısa da olsa yer verilmiştir.

Birinci bölümde +I durum biçimbiriminin işlev ve anlam yönü ile ilgili temel bilgiler yer almıştır. +I durum biçimbiriminin, bağımlı biçimbirimler içerisinde sayılabilecek ve fiile bağlı olarak rol alan bir ek olduğundan bahsedilmiştir. Bu konuyla ilgili olarak “rol” , “istem” konuları ele alınmıştır. Rol, sözcüklere fiil tarafından yüklenen anlam ve işlevlerdir. Aynı ek, fiilin etkisi ile ya da fiilin almış olduğu çatı eklerinin etkisi ile farklı cümlelerde farklı anlamlar ve görevler üstlenebilir. Bu durumun isme bağlı olduğu savunulsa da bize göre ekin anlam ve görevini yükleyen asıl kaynak fiildir. Çünkü fiilin özelliğine göre (geçişli ya da geçişsiz olması) +I durum biçimbirimi cümle içerisinde yer almaktadır.

Emre'nin 1945 yılında yazmış olduğu makalesinde de yer aldığı gibi bir sözcüğü, bir eki isteyen fiil ya da bir ifadeyi kullanan kişi, o andaki bağlamı dikkate alarak seçimini yapar. Yaptığı seçim, yani bir fiilin istediği ek, anlam, görev yine bağlama göre şekil alır. Bu duruma cümleler üstü bir yaklaşım olarak bakılmalı ve o şekilde incelenmelidir. Tek bir cümle üzerinden yola çıkan araştırmacı, kısır bir döngü içerisinde savrulup durur. Bu konuyla ilgili bir başka durum da ele alınacak olan ekin art zamanlı gelişiminin bir kenara itilmesidir. Başlangıçta dilbilim art zamanlı çalışmalar bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelişen çağın etkisi ile olaylara art zamanlının yanında eş zamanlı yaklaşımın gereği de benimsenmiştir. Bu yolla, eklerin anlamlarına bugünün kullanımı dahilinde bakılmaya çalışılmıştır. Açıklık getirilemeyecek konularda ise elbette ki art zamanlı çalışmalara da başvurulmuştur. Art zamanlı bakış açısına sahip olanlar, bilime açıklık getirmek adına başarı sağlamışlardır. Çalışmamızda +I durum biçimbiriminin tarihi gelişimine yer vermemizin asıl nedeni budur.

Yine birinci bölümde, ciddi bir konu olan yükleme hali ile belirtme halinin karıştırıldığı durum ele alınmıştır. Araştırmacılara göre yükleme hali fiil ile isim arasında bağlantı kurarken, belirtme hali isim ile ilişkili olup ismi belirgin hale getirmekle görevli bir ektir. Bize göre de böyle bir ayırım gereklidir. Çünkü +I durum

biçimbirimi daha önce de belirttiğimiz gibi her cümlede belirtme anlamı üstlenmez. Fiilin özelliğine göre farklı anlamlar da yüklenebilmektedir. Fiil ile ilişkili olan yükleme halinin yani fiilin istemine göre değişen anlamın isim ile bağlantılı olması çok da sağlıklı değildir.

İkinci bölüm olan inceleme bölümünde ise Canbaz romanından taranan örnekler üzerinden +I durum biçimbiriminin işletimlik ve türetimlik işlevlerine dikkat çekilmiştir. Çalışmamızda yalnız tek bir yönü, yani yapısı ele alınmayan cümlelerin anlam özellikleri ve kalıplaşmalardaki belirtme durumunun gerçekten belirtme bildirip bildirmediği incelenmiş ve +I durum biçimbiriminin her zaman belirtme anlamında kullanılmadığı tespit edilmiştir.

İşletimlik işlevleri içerisinde fiilin durumuna göre cümleye eklenen “nesne” ögesinin sahip olduğu +I durum biçimbirimi belirtme anlamı üstlenmektedir. Bu anlamı yükleyen sadece fiil değil, fiilin yanında fiilimsi, birleşik fiil de olabilir.

İlk bakışta, yüzey yapıda +I durum biçimbirimi ismi belirgin hale getirmekle görevlidir. Yalnız bunun yanı sıra derin yapı da ele alındığında aynı ekin “etkilenen”, “konu” gibi anlamları isme yüklediği görülür. Bu durumun da kaynağı elbette ki fiilin özelliğidir. Fiil bir iş bildiriyorsa +I durum biçimbirimi almış olan sözcük derin yapıda “etkilenen” anlamı üstlenmektedir. Fiil eğer bir durum bildiriyorsa +I durum biçimbirimi alan sözcük derin yapıda “konu” anlamını bünyesinde barındırmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak diğer durum ekleri üzerinde çalışmalar yapılmalı, hangi ekin derin yapıda ne gibi anlamlar taşıdığı ele alınmalıdır. Çalışmamızın sınırı gereği biz sadece +I durum biçimbirimi ile ilgili taranan örnekler içinden derin yapıdaki anlamlardan ikisini (etkilenen ve konu) ortaya koyduk.

Türetimlik işlevler başlığı altında ise belirtme anlamının tamamen kaybolduğu örneklere de yer verilmiştir. İşletimlik işlevlerde yüzey yapıda belirtme anlamı varken derin yapıda farklı anlamlar da mevcut idi. Türetimlik işlevlerde bazı örneklerde görüldüğü gibi yüzey yapıda belirtme anlamının kalkarak kalıplaşmaların olduğu sonucuna varılmıştır.

KAYNAKLAR

- ADALI, Oya 1982, *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- AKERSON, Fatma Erkman, 2005, *Göstergebilime Giriş*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- AKSAN, Doğan, 2009, *Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Engin Yayınları, Ankara.
- AKSOY, Ömer Asım, 1988, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü-I Atasözleri Sözlüğü*, İnkılap Yayınları, İstanbul.
- AKSOY, Ömer Asım, 1988, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü-II Deyimler Sözlüğü*, İnkılap Yayınları, İstanbul.
- BANGUOĞLU, Tahsin, 2004, *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- BEZİRCİ, Asım, 1991, “Deyimlerimiz Üstüne” *Çağdaş Türk Dili Dergisi*, C. 3, S. 35, s. 1097-1102.
- BOZ, Erdoğan, 2007, *Türkiye Türkçesinde +A Durum Biçimbirimi*, Gazi Kitapevi, Ankara.
- BOZ, Erdoğan, 2008, “Divanu Lügati’t-Türk’te Belirli ve Belirsiz Nesne Yapıları” *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature Volume 3/1*.
- BURAN, Ahmet, 1999, “Türkçede İsim Çekim Ekleri” *Türk Gramerinin Sorunları II*, Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 263 – 287, Ankara.

DEMİR, Nurettin- Yılmaz, Emine, 2006, *Türk Dili El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara.

EDİSKUN, Haydar, 1993, *Türk Dilbilgisi Dil-Sesbilgisi-Biçimbilgisi-Cümle Bilgisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

EMRE, Ahmet Cevat, 1945, *Türk Dilbilgisi Türkçenin Bugünkü ve Geçmişteki Gelişmeleri Üzerine Gramer Denemesi*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul.

EMRE, Ahmet Cevat, 1954, “Türkçede Cümle”, *TDAY-Belleten*, s. 105 – 180.

ERDEM, M., 1998, “Türkçede Fiillerin Geçişlilik Dereceleri”, *Dil Dergisi*, S. 71, s. 5-9.

ERDEM, Melek, 2004, “Türkmen Türkçesinde Mental Fiillerin İsteme Göre Anlam Değişmeleri”, *V. Uluslararası Türk Dil Kurultayı Bildirileri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 939 – 947, Ankara.

ERGİN, Muharrem, 1986, *Türk Dil Bilgisi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.

GABAİN, A. Von, 2007, *Eski Türkçenin Grameri*, Çeviren: Mehmet Akalın, TDK Yayınları, Ankara.

GRÖNBECH, K., 1995, *Türkçenin Yapısı*, Çeviren: Mehmet Akalın, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

HUBER, Emel, 2008, *Dilbilime Giriş*, Multilingual Yayınları, İstanbul.

İŞINSU, Emine, 2006, *Canbaz*, Elips Yayınları, Ankara.

KARABÖRK, Kazım, 2006, “Yol Kelimesiyle Yapılan Anlamca Kaynaşmış ve Deyimleşmiş Birleşik Fiiller”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. 91, S. 649 – 654, s. 357 – 363.

KARAHAN, Leyla, 2008, *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

KIRAN, Zeynel-Ayşe, 2006, *Dilbilime Giriş*, Seçkin Yayınları, Ankara.

KOCAMAN, Ahmet, 1979, “Dilde Bağlam ve Anlam İlişkileri Üzerine”, *Türk Dili Dergisi*, C. 39, S. 328 – 333, s. 397 – 400.

KORKMAZ, Zeynep, 1998, “Türkçede Birleşik Fiiller ve Anlam Kaymaları” *Türk Dili Dergisi*, C. 2, S. 559, s. 3-14.

KORKMAZ, Zeynep, 2003, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK Yayınları, Ankara.

ÖZSOY, A. Sumru, 1994, “Türkçenin Yan Tümce Yapısı” *Dil Derneği*, s. 105 – 112.

TDK *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, (Yazılımı Hazırlayanlar: Prof. Dr. Şükrü Haluk Akalın, Prof. Dr. Recep Toparlı ve Uzm. Belgin Tezcan Aksu), <http://tdkterim.gov.tr/atasoz/>

UZUN, Nadir Engin, 1997, “Türkçe Eylemlerde Çokanlamlılık ve Rol Kuramı” *Dil Dergisi*, C. 6 -1, S. 51, s. 5 – 9.

UZUN, Nadir Engin, 2006, *Biçimbilim Temel Kavramlar*, Papatya Yayınları, İstanbul.

ÜNAL, Recai, 1997, “Türkiye Türkçesinde Sürelik Eylemleri”, *Dil Dergisi*, C. 6 - 2, S. 61, s. 5-14.

ÜSTÜNOVA, Kerime, 2008, *Türkiye Türkçesi Ad İşletimi (Biçimbilgisi)*, Kesit Yayınları, İstanbul.

ZÜLFİKAR, Hamza, 1991, *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*, TDK Yayınları, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

27. 04. 1986 tarihinde Kastamonu'da doğdu. İlk, orta ve lise tahsilini Ankara'da tamamladı. 2003 yılında girdiği Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden 2008 yılında mezun oldu. Aynı yıl, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili bilim dalında yüksek lisans eğitimine başladı. Halen Özel Kardelen Kolejinde çalışan Elanur Ateş, görevine Ankara'da devam etmektedir.